

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra francouzského jazyka a literatury

Diplomová práce

Obraz Paříže v díle Emila Zoly

**Břicho Paříže, Zabiják, Lístek lásky,
U Štěstí dam**

Vedoucí diplomové práce: **Doc. PhDr. Jana Petrová, CSc.**
Autorka diplomové práce: **Eliška Wenzlová**
Fúgnerova 1600, Beroun
Obor studia: **francouzský jazyk - dějepis**
Ročník: **6.**
Forma studia: **prezenční**
Rok dokončení diplomové práce: **2007**

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně
s použitím uvedené literatury.

...nziova

V Berouně, 23. 11. 2007

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala Doc. PhDr. Janě Petrové, CSc. za poskytnuté konzultace, cenné rady a připomínky, které velkou měrou obohatily tuto diplomovou práci a přispěly k jejímu dokončení.

Obsah

Úvod	1
1. Kulturně-historický rámeček let 1851-1870.....	4
1.1. Francie v době Druhého císařství.....	4
1.1.1. Vznik Druhého císařství.....	4
1.1.2. Domácí politika.....	5
1.1.3. Zahraniční politika.....	6
1.2. Paříž.....	9
2. Emile Zola a jeho město.....	14
3. Obraz Paříže ve vybraných dílech cyklu <i>Les Rougon-</i>	
<i>Macquart</i>	20
3.1. Břicho Paříže (Le Ventre de Paris).....	22
3.1.1. Základní dějová linie.....	24
3.1.2. Historické souvislosti.....	25
3.1.3. Místo děje - tržnice a okolí - jejich obraz v románu.....	27
3.1.4. Hlavní postavy a jejich názory na události.....	31
3.1.5. Shrnutí.....	34
3.2. Zabiják (L'Assommoir).....	36
3.2.1. Základní linie děje.....	37
3.2.2. Historické souvislosti.....	38
3.2.3. Místo děje - čtvrť: Goutte d'Or.....	39
3.2.4. Hlavní postavy a jejich názory na události.....	43
3.2.5. Shrnutí.....	46
3.3. Lístek lásky (Une page d'amour).....	47
3.3.1. Základní linie děje.....	48
3.3.2. Historické souvislosti.....	49
3.3.3. Místo děje - Passy.....	50
3.3.4. Obraz Paříže v románu.....	51
3.3.5. Hlavní postavy.....	53
3.3.6. Shrnutí.....	55

3.4. U Štěstí dam (Au Bonheur des Dames)	57
3.4.1. Základní linie děje.....	58
3.4.2. Historické souvislosti - historie pařížských obchodních domů.....	59
3.4.3. Místo děje - zobrazení obchodů v románu.....	61
3.4.4. Hlavní postavy a jejich názory na události.....	66
3.4.5. Shrnutí.....	68
Závěr	69
Résumé	74
Literatura	79
Přílohy	83

Úvod

Pro svoji diplomovou práci jsem zvolila téma *Obraz Paříže v díle Émila Zoly*. Pokusím se v ní ukázat, jakým způsobem se hlavní francouzské město objevilo v díle jednoho z nejvýznamnějších spisovatelů 2. poloviny 19. století.

Dva důvody, které mě vedly k výběru tohoto tématu, byly v první řadě zájem o autora, jeho život a dílo a také vztah k Paříži, která během své existence prošla mnohými proměnami, z nichž však největší a dodnes patrné jsou ty, jež se uskutečnily právě za Zolova života.

Emile Zola (1840-1902) byl během svého života svědkem řady bouřlivých událostí, které hýbaly francouzskou společností.

Žil v době změn politických, vědeckých i sociálních, poznal několik různých státních režimů, zažil revoluce i válečné konflikty.

Významnou etapou mezi všemi těmito proměnami bylo Druhé císařství Napoleona III. Zola si je zvolil za časový rámec svého nejrozsáhlejšího díla, románového cyklu o rodině *Les Rougon-Macquart* s podtitulem *Histoire naturelle et sociale d'une famille sous Le Second Empire*.

Ve své práci budu analyzovat některé romány z tohoto cyklu, které se odehrávají v Paříži a ve kterých můžeme vidět město a události z pohledu lidí z rozdílných sociálních vrstev, žijících v různých čtvrtích Paříže.

Stač diplomové práce je rozdělena na tři části:

V první části s názvem *Kulturně-historický rámec let 1851-1870* uvádím stručnou charakteristiku Francie a Paříže za Druháho císařství, popisují události politické a kulturní. Taktéž se zde věnuji Paříži, která v době Druháho císařství

zaznamenala obrovské změny způsobené tzv. Haussmannovou přestavbou.

Ve druhé části pod názvem *Emile Zola a jeho město* objasňují vztah autora k Paříži, k městu, které měl rád a v němž prožil většinu svého života.

Uvádím zde některá životopisná data Zoly, která se bezprostředně týkají jeho vztahu k Paříži, jeho života v ní a zkušeností, které následně ovlivnily jeho dílo.

Tyto dvě spíše teoretické části jsou dle mého názoru nezbytné **k pochopení doby, za které se romány odehrávají, i Zolova** vztahu k městu. Dávají tak možnost srovnání skutečných událostí a vzhledu Paříže s tím, jak je Zola popsal ve svém díle.

Třetí část s názvem *Obraz Paříže ve vybraných dílech cyklu Les Rougon-Macquart* se již přímo týká rozboru jednotlivých děl. Jedná se o romány *Břicho Paříže*, *Zabiják*, *Lístek lásky* a *U Štěstí dam*. Před každou analýzou je stručně uvedena základní dějová linie románu.

Kritériem analýzy jsou historické události, místo děje, způsob života hlavních postav a jejich názory na dobu.

Nejdůležitějšími zdroji informací mi byly jednotlivé Zolovy romány a kniha *Zola, La vérité en marche* od Henri Mitteranda, emeritního profesora na Sorbonně a prezidenta Literární společnosti přátel Émila Zoly, ze které jsem se dověděla mnoho poznatků o Zolově životě a práci.

Další díla, ze kterých jsem čerpala jsou uvedena v seznamu prostudované literatury na konci práce.

Důležité byly taktéž informace a obrazové materiály, které jsem získala v Paříži na místech, kde Zola žil nebo která popisoval ve svých románech. Cenné byly také poznatky získané v Médanu, Zolově bývalém letním sídle, kde se nyní nachází muzeum a pamětní síň.

Aby byl obraz Paříže, který zde udávám, co nejvíce věrný slovům autora, uvádím zde množství citací, původních francouzských i překladů do českého jazyka, které zároveň dokreslují obraz doby a jsou svědectvím o autenticitě Zolových popisů.

Tato diplomová práce si neklade za cíl být kompletní analýzou odrazu Paříže ve všech Zolových románech. Soustředí se pouze na čtyři výše jmenované romány, na nichž lze dobře ukázat, jak jsou skutečné historické události a proměny Paříže i její společnosti zachyceny v jeho románech.

Cílem této práce je tedy na rozboru těchto Zolových děl demonstrovat, jakým způsobem je v nich zobrazena tematika města Paříže a jejího významu za doby Druhého císařství.

Na konci práce jsou uvedeny přílohy. Jedná se nejčastěji o dobové fotografie nebo rytiny, které zachycují různá místa v Paříži. Většina použitých fotografií, které byly pořízeny v letech 1893-1902, pochází ze Zolovy pozůstalosti a jsou tedy autentickým pohledem na Paříž očima autora.

Ostatní fotografie a rytiny jsou nejčastěji převzaty z knihy Marca Gaillarda, *Paris sous Le Second Empire* nebo Henri Mitteranda, *Zola, La vérité en marche* a zachycují místa, zmiňovaná v této práci.

Dále je zde mapa, představující Paříž roku 1850, tedy krátce před přestavbou, a plán města ukazující změny, které byly v Paříži uskutečněny do roku 1870.

Je zde například uveden i autoportrét Emila Zoly, který pořídil ve své pracovně v Médanu, či jeho vlastnoruční seznam děl, tvořící 'jeho nejrozsáhlejší románový cyklus

1. Kulturně-historický rámec let 1851-1870

1.1. Francie v době Druhého císařství

1.1.1. Vznik Druhého císařství

Vzniku Druhého císařství předcházely dvě důležité události v dějinách Francie. Tou první bylo vyhlášení republiky po revoluci roku 1848, kdy byl do čela státu zvolen jako prezident synovec Napoleona I. - Ludvík Bonaparte. Tento ctižádostivý muž neváhal využít popularity svého strýce a i přes dva nezdařené státní převraty (1836 a 1840) a následná uvěznění byl zvolen v Zákonodárném shromáždění na období čtyř let do čela nové republiky.

Během tří let jeho funkce však častěji docházelo ke konfliktům mezi prezidentem a Zákonodárným shromážděním, které se zостřily natolik, že bylo zřejmé, že volby, plánované na rok 1852, bonapartistická strana vyhrát nemůže. Druhou událostí, přímo plynoucí ze situace, byl pak státní převrat, který Ludvík Napoleon provedl se svými spojenci

2. 12. 1851 ve výroční den korunovace Napoleona I.¹ a bitvy u Slavkova.²

Zákonodárné shromáždění bylo rozpuštěno, dosavadní ústava zrušena a Ludvík Napoleon se nechal uzákonit prezidentem na dalších deset let. Ve svých provoláních vysvětloval nutnost rozpustit sněmovnu, která se stala překážkou řádného výkonu vlády, sliboval novou ústavu a odůvodňoval své počínání, související s jeho posláním jako dědice Napoleonova jména.

Klidně provedený převrat však následovaly velmi neklidné dny, kdy se na odpor postavilo několik set lidí, zvláště

¹ **Korunovace Napoleona I.** se konala 2. prosince 1804. Obřadu se zúčastnil i papež Pius VII. Korunu si však císař vložil na hlavu sám.

² **Bitva u Slavkova** se konala 2. prosince 1805. Proti Francii se postavila spojená vojska Ruska a Rakouska, ale Francie zvítězila díky skvělé Napoleonově taktice. Toto střetnutí bývá označováno jako Bitva tří císařů.

v Paříži.³ Tyto události popisuje Zola v románu *Břicho Paříže*, viz dále.

Ve dnech 21. a 22. listopadu 1852 se konaly volby, při kterých byla odsouhlasena změna režimu. Naprostá většina voličů, udává se 7 811 000, hlasovala kladně, proti se postavilo pouhých 252 000 voličů.

Rok po státním převratu byl dekretem potvrzen vznik císařství a Ludvíku Napoleonovi byl udělen titul Napoleon III., „empereur des Français“.⁴

1.1.2. Domácí politika

Pro tuto dobu je charakteristické její rozdělení na dvě etapy, jejichž mezník se nejčastěji udává rok 1868.

První je poznamenána všeobecným útlakem a omezeními, zvláště pro republikány a socialisty; pro aktivní odpůrce režimu byla první léta Druhého císařství obdobím největšího útlaku. Úřady mohly postupovat bez soudu (ve jménu bezpečnosti země), vojáci neustále kontrolovali ve městech ulice, nádraží, restaurace. Zákony výrazně omezovaly tisk, byla též omezena svoboda shromažďování, bylo zakázáno publikování exilové literatury, například pamflety Viktora Huga.⁵

Přechod k liberálnímu císařství se počíná rokem 1866, ale první reformy byly provedeny až roku 1868. Zákonem z 9.5. tohoto roku byl liberalizován tisk a 6.6. bylo povoleno shromažďování bez předběžného svolení úřadů.⁶

Mezi další důležité události doby Druhého císařství patří i vznik politické opozice (orleanisté, republikáni), dovršení průmyslové revoluce a rozmach dělnického hnutí v 60. letech,

³ Jaroslav Kudrna, Radislav Hošek a kol., *Dějiny Francie*, Praha: Svoboda, 1988, str. 440-441.

⁴ Jean-Claude Yon, *Le Second Empire, Politique, société, culture*, Paris, Armand Colin, 2004, str. 28.

⁵ Jaroslav Kudrna, Radislav Hošek a kol., *op.cit.*, str. 451-452.

⁶ *Ibid.*, str. 474-475.

kdy roste počet stávek i sebevědomí dělníků, které bylo ovlivněno internacionální spoluprací, zvláště s Velkou Británií.

Přes všechny negativní projevy se stala doba Druhého císařství etapou, kdy Francie získala nebývalou ekonomickou základnu, zvýšila se průměrná životní úroveň obyvatelstva a území Francie se rozšířilo o Savojsko a Nizzu. Napoleon III. byl člověk pokrokového ducha, který se snažil podporovat hospodářský růst země, nechával stavět železnice, budovat kanály a přístavy, což přispělo k rozvoji průmyslu a obchodu a významně se snížila nezaměstnanost. V letech 1855 a 1867 se v Paříži konaly Světové výstavy.⁷

1.1.3. Zahraniční politika

Ačkoli Ludvík Napoleon v projevu v Bordeaux 9.10.1852 prohlásil: „l'Empire, c'est la paix.”⁸, byla mezinárodní politika Druhého císařství poznamenána četnými válečnými konflikty.

Nejdříve se Napoleon III. pokusil využít konfliktu, kde proti sobě stála Anglie a Rusko, a vstoupil do tzv. Krymské války po boku Anglie. Přestože tím chtěl hlavně upevnit své postavení, odhalila válka spíše slabiny ve velení i organizaci Francouzů. Avšak vzdálenost bojiště od vlasti a hlavně konečný triumf (zisk území Savojska a Nizy) chyby zakryly a pomohly upevnit režim.⁹

Veden touhou získat pověst osvoboditele Itálie a zároveň ji udržet pod francouzskou kontrolou se Napoleon III. roku 1859 postavil na její stranu proti Rakousku. Krátká válka skončila porážkou Rakouska v bitvách u Magenty a Solferina v červnu téhož roku.

⁷ Jean-Claude Yon, *op.cit.*, str. 144.

⁸ *Ibid.*, str. 28.

⁹ Jaroslav Kudrna, Radislav Hošek a kol., *op.cit.*, str. 454.

Od 60. let dochází k velkému vzestupu Pruska a pozice císaře začíná být silně ohrožena.

Napoleon III. v konfliktu známém jako prusko-francouzská válka vystoupil hlavně proti sjednocení Německa a údajné kandidatuře Hohenzollernů¹⁰ na uvolněný španělský trůn. Francie byla poražena v bitvě u Met a Sedanu dne 2.9.1870. Více než 83 000 vojáků bylo zajato včetně císaře, který se taktéž stal vězněm Viléma I.¹¹

Francie neměla během války téměř žádné informace o jejím průběhu. Porážka byla v Paříži oficiálně oznámena až 4.9. což vedlo k okamžitému jednání republikánů, kteří pod vedením Gambetty¹² a Favra¹³ obsadili Bourbonský palác, prohlásili Císařství za zrušené a vyhlásili republiku.¹⁴

Silný režim Druhého císařství se zhroutil zcela bez odporu a bývalý císař se po propuštění ze zajetí uchýlil i s manželkou¹⁵ do Anglie, kde 9.1.1873 zemřel. Jediný syn bývalého císařského páru, Evžen Ludvík Napoleon, byl zabit v uniformě britského vojáka na jihu Afriky v bojích proti domorodcům roku 1879 ve věku 23 let.¹⁶

Po pádu Druhého císařství a vyhlášení Třetí republiky dochází k vytvoření prozatímní vlády, složené z republikánských poslanců. 1. března byl podepsán s Pruskem mír. Následovala vlna nevole lidu, který nesouhlasil s ponižujícími mírovými podmínkami.

Georges Duby vznik tzv. Komuny charakterizuje takto:

¹⁰ **Hohenzollernové** je název původem švábského šlechtického rodu, který vládl v Pruském království, Německu a Rumunsku.

¹¹ Vilém I. pruský král (1862-1888), od roku 1871 německý císař.

¹² **Leon Gambetta** (1838-1882), francouzský politik, za Druhého císařství v opozici, roku 1869 zvolen do vedení demokratické strany, od roku 1870 organizátor boje proti Prusům, 1871 stál u zrodu Třetí republiky, 1879 stanul v čele poslanecké sněmovny, od 1881 ministr zahraničních věcí.

¹³ **Jules Favre** (1809-1880), francouzský právník a politik, umírněný republikán, od roku 1871 člen vlády.

¹⁴ Jaroslav Kudrna, Radislav Hošek a kol., *op.cit.*, str. 477-481.

¹⁵ **císařovna Evženie** (1826-1920), původem Španělka, jejím otcem byl don Cipriano, hrabě z Teby.

¹⁶ http://fr.wikipedia.org/wiki/Napoleon_III

Vzpouira komunardů pak byla především divokou reakcí uraženého vlastenectví. V hlubším pohledu byla Komuna posledním vzepjetím pařížského dělnictva zformovaného během let císařského útlaku.¹⁷

Vypuká občanská válka mezi Komunou a vládou, která se mezitím přesunula z Paříže do Versailles. Versailleská vláda uzavírá dohodu s Pruskem a s jeho pomocí poráží Komunu po tzv. krvavém týdnu (21.-28.5.1871)¹⁸, kdy byli u hřbitovní zdi Pere Lachaise zastřeleni poslední komunardi.

V této kapitole byly uvedeny reálie z francouzské historie, konkrétně události za Druhého císařství. Zola si tuto dobu vybral za časový rámeč, do kterého vložil děj o členech rodiny *Les Rougon-Macquart*. Předposlední román cyklu *Porážka* popisuje události, které vedly k pádu Císařství - prusko-francouzskou válku a její důsledky. Zároveň také uvádí čtenáře do prvních dnů doby, známé jako Pařížská Komuna.

¹⁷ Georges Duby, *Dějiny Francie od počátků do současnosti*, Praha, Karolinum, 2003, str. 561.

¹⁸ *Ibid.*, str. 565.

1.2. Paříž

Paříž, jako hlavní město Francie a sídlo hlavy státu, hrála v jejích dějinách téměř vždy hlavní roli, jak v událostech politických tak kulturních. Nejinak tomu bylo za Druhého císařství, tedy v době, která Paříž a její vzhled ovlivnila pravděpodobně nejvíce v novodobých dějinách.

Charakteristickým rysem Paříže za vlády Napoleona III. je její přestavba známá také pod pojmem „hausmannizace“, která se uskutečnila v letech 1852-1870 zásluhou císaře úzce spolupracujícího s prefektem Georgem Eugènem Haussmannem.¹⁹

Ještě v polovině 19. století měla Paříž vzhled středověkého města, ovšem „le Paris de Zola n'est plus celui de Balzac“.²⁰ Podnětů k renovaci města bylo několik. V první řadě císař Napoleon III. toužil vytvořit z Paříže podle vzoru Londýna moderní velkoměsto, které by reprezentovalo moc jeho i celého režimu.

Dalším důvodem byla kritická hygienická situace, která se v této době stala již neúnosnou. Bylo nutné zlepšit sociální podmínky obyvatel ve starých chudých čtvrtích Paříže. Udává se, že v některých částech města byla lidnatost natolik hustá, že na 1 km² připadalo až 100 000 lidí.²¹

Cílem tedy bylo odstranit z centra města mohutné dělnické osídlení, přebudovat historické jádro, osvobodit ho z bezprostředního sousedství chudinských čtvrtí a provést celkovou hygienickou očistu města.

¹⁹ **Baron Georges Eugène Haussmann** (1809-1891) , od roku 1853 prefekt departementu de la Seine, z pověření Napoleona III. vedl práce na modernizaci Paříže.

²⁰ Jean-Hugues Piettre, Chantal Cobeau, Françoise Rousseau, *Zola photographe*, Paris, Musée-Galerie de la Seita, 1987, str. 47.

²¹ http://fr.wikipedia.org/wiki/Transformation_de_Paris_sous_le_Second_Empire

Vybouráním starých ulic a domů se měl získat prostor ke stavbě reprezentativních paláců, činžovních domů, velkoobchodů apod.²²

V neposlední řadě spatřoval císař v přestavbě i výhody strategické - vybudováním dlouhých bulvárů bylo možno spojit kasárna, která se nacházela na okraji města, s jeho centrem. Tak se eliminovala Napoleonova obava z možné revoluce, která by měla lepší podmínky vzniku a organizace v úzkých uličkách staré Paříže, kde se snadněji stavěly a bránily barikády. Na širokých bulvárech se naopak snadněji pohybovalo vládní vojsko. Císař tak chtěl minimalizovat možnost opakování situace, která v Paříži vznikla několik dní po jeho státním převratu.²³

Napoleon III. pověřil prefekta Haussmanna, aby se ujal řízení celé přestavby. Ten vypracoval plán a obklopil se řadou architektů, kteří vedli práce v jednotlivých částech Paříže či na stavbách nových objektů. Byli angažováni například Viktor Baltard, Adolph Alphand, Théodor Ballu, Gabriel Davidoud, Eugène Belgrand a další.²⁴

Udává se, že od roku 1853 bylo zbořeno 20 000 starých domů a naopak 43 000 nových bylo postaveno.²⁵

Co se týče jednotlivých stavebních projektů, byla například prodloužena ulice Rivoli, která vedla kolem Tuilerijských zahrad až k Châtelet a k ulici Saint-Antoine. Stala se tak významnou osou, která podstatně ulehčila dopravě v centru města. Postupně byly proraženy například bulváry Magenta, Sébastopol, de Strasbourg a další.

Modernizace zahrnovala také stavby veřejných budov - škol, knihoven, nemocnic (l'Hôtel-Dieu), nádraží, například Lyonské (1855) a Severní (1865), kasáren atd.

²² Jaroslav Kudrna, Radislav Hošek a kol., *op.cit.*, str. 452.

³ *Ibid.*, str. 453.

²⁴ Jean-Claude Yon, *op.cit.*, str. 127.

²⁵ *Id.*

Architektem Baltardem byla přestavěna čtvrt Les Halles, kterou započal již prefekt Rambuteau²⁶, domy na l'île de la Cité byly z větší části zbořeny a nahrazeny moderními budovami.²⁷

Vedle vnějšího zkrášlování a renomování, nechal císař také zlepšit podmínky bydlení v centru města, což zahrnovalo lepší zásobování vodou, cirkulaci vzduchu, efektivnější úklid odpadků a zásobení plynem.

Co se týče pitné vody, ta byla z větší části čerpána přímo ze Seiny, jejíž stav byl však po hygienické stránce velmi špatný. Haussmann tedy pověřil inženýra Belgranda realizací nového systému zásobování hlavního města vodou. Mezi léty 1865-1900 vzniklo na 600 kilometrů vodovodů, které přiváděly vodu do rezervoárů za hradby města. Jeden ze zásobníků, který se nacházel v blízkosti parku Montsouris, byl dokonce největší na světě.²⁸

V letech 1852-1869 bylo vytvořeno až 567 kilometrů kanálů, čímž se zlepšil odvoz odpadků z městských čtvrtí, aniž by se znečišťovala řeka.²⁹

Napoleon III., inspirovaný Londýnem a jeho zelenými parky, pověřil inženýra Jean-Charlese Alphanda vytvořením několika parků a městských lesíků. Vzniká tak Le Bois de Boulogne a Le Bois de Vincennes, které ohraničovaly město ze západu a východu. Uvnitř města pak vznikly parky, například Buttes-Chaumonts, Monceau a Montsouris, a velké bulváry a třídy lemovaly aleje stromů.³⁰

²⁶ **Claude Philibert Barthelot de Rambuteau** (1781-1869), prefekt departementu de la Seine do roku 1848, za jeho funkčního období byly započaty některé první modernizační práce, byl dokončen Vítězný oblouk a projekt avenue Les Champs-Élysées.

²⁷ Jean-Claude Yon, *op.cit.*, str. 127.

²⁸ http://fr.wikipedia.org/wiki/Transformation_de_Paris_sous_le_Second_Empire

²⁹ Jean-Claude Yon, *op.cit.*, str. 128.

³⁰ Pierre Pinon, *Atlas du Paris haussmannien*, Paris, Parigramme, 2002, str. 126-128.

Tato renovace Paříže, která měla veskrze pozitivní vliv na život ve městě i jeho mezinárodní prestiž, však neprobíhala zcela bez problémů.

Ozývaly se hlasy zastánců „staré Paříže“ a její historické krásy a taktéž vznikaly rozpory mezi velkoobchodníky, drobnými podnikateli a soukromníky vlastníci malých „boutiques“.³¹

Velké urbanistické zásahy a přesuny dělnického obyvatelstva do okrajových částí Paříže pak zvýraznily sociální segregaci podle jednotlivých čtvrtí.

Západ města byl před přestavbou tradičně řidčeji osídlen, nacházely se zde velké šlechtické pozemky, sídla a kláštery, zatímco střed byl silně osídlen dělníky. Během přestavby však byly lidové vrstvy postupně odsouvány na periferie, převážně kvůli stoupajícímu nájmu ve centru města.

Proti sobě nyní stály střed a západ města, kde sídlila buržoazie a střední vrstvy, na druhé straně společenského žebříčku východ a sever, tedy předměstí obývaná lidovými vrstvami.

Toto rozdělení způsobilo nenávisť chudších vrstev vůči buržoazní Paříži, kde bylo bohatství vystavováno na odív.

Ti nejmajetnější podnikatelé si nechávali stavět honosné paláce, aby tak konkurovali příslušníkům tradiční šlechty. Například výrobce čokolády Menier svým palácem na okraji Parku Monceau, který se stal předlohou pro sídlo spekulanta Saccarda v Zolově díle *Štvanice*.³²

Pro ilustraci sociální situace, která v Paříži zůstala nezměněná ještě několik následujících let, můžeme použít úryvek ze Zolovy knihy *Paříž*, vydané roku 1898:

³¹ Jaroslav Kudrna, Radislav Hošek a kol., *op.cit.*, str. 453.

³² Christophe Charle, *Paříž na přelomu století*, Brno, Barnstel&Prmčipal 2004, Str. 41-43.

A ještě nikdy Petr neviděl tak zřetelně ony velké přehradu v lidském oceánu: město manuálně pracujících támhle, na východě a na severu, s továrními komíny kašlajících kouř, město studujících a intelektuálně pracujících, tak poklidné a jasné, na jihu, na opačném břehu řeky (...) viděl jak město šťastných a mocných neustále zápasících o vliv a bohatství roztahuje dále na západ své shluky paláců (...).³³

Neposledním důvodem ke kritice byly také obrovské dluhy. Vysoké půjčky ze státní pokladny dorostly v roce 1870 do výše 1,5 miliardy franků.³⁴

Práce trvaly více než dvacet let a postupem času měly stále menší popularitu, stejně tak jako jejich organizátor prefekt Haussmann. Ten si vysloužil sérii kritických článků od Julea Ferryho³⁵ vydané pod názvem *Les Comptes fantastiques d'Haussmann*, ve kterých kritizuje přehnané ambice posledních stavebních projektů a jejich nejasné financování.

Prefekt Haussmann byl na počátku roku 1870 odvolán z funkce, jen několik měsíců před pádem Druhého císařství.³⁶

Paříž v době Zolova života zaznamenala obrovské změny, které se týkaly nejen jejího vzhledu, ale i společnosti. Jak tvrdí Jean-Claude Yon „Les Français de 1870 ne sont plus ceux de 1850“.³⁷

Zola byl výborný pozorovatel těchto změn, což se následně projeví v jeho díle.

³³ christophe Charle, *op.cit.*, str. 47.

³⁴ [http://fr.wikipedia.org/wiki/Transformation de Parcs](http://fr.wikipedia.org/wiki/Transformation_de_Parcs), jouí, le

³⁵ **Jules Ferry** (1832-1893), francouzský právník a politik, od roku 1870 starosta Paříže 1879-1883 ministr veřejného vzdělávání, prosadil povinnou školní docházku, později ministr zahraničí, zastáncem francouzské expanze do Konga a Tunisu

³⁶ **Collette** Becer, Gina Gourdin-Servanière, Véronique Lavielle, *Dictiormaire d'Emile Zola*, Paris, Édition Robert Laffont, 1993, str.

³⁷ Jean Claude Yon, *op.cit.*, str. 124.

2. Emile Zola a jeho město

Emile Zola, jeden z nejvýznamnějších francouzských spisovatelů a vůdčí představitel naturalismu, měl k Paříži vždy velmi blízký vztah, což se nemalou měrou odrazilo i v jeho rozsáhlém díle, neboť se zde narodil a prožil i značnou část svého života.

Narodil se roku 1840 v ulici Saint-Joseph v blízkosti čtvrti Les Halles. O tři roky později se s rodiči stěhuje na jih Francie do městečka Aix-en-Provence, kde stráví příštích patnáct let. Roku 1858 se vrací s matkou zpět do Paříže, kde žije, kromě krátkých přestávek, do konce života.

V Paříži se často stěhoval, vystřídal několik adres a měl tudíž možnost poznat různé části města, jejich obyvatele a způsob jejich života.

První pařížská adresa po návratu z Provence byla v ulici Monsieur-le-Prince, v domě číslo 63³⁸. Tehdy začal studovat na lyceu Saint-Louis, nacházejícím se na dnešním bulváru Saint-Michel.³⁹

Studia však nedokončil a záhy se začíná živit sám. Tato etapa bohémského života velmi poznamenala a ovlivnila jeho budoucí dílo. Vystřídal několik podnájmů, bydlel například v ulicích Saint-Jacques, kde žili převážně dělníci, Saint-Victor, Neuve-Saint-Etienne-du-Mont, Soufflot a v dalších. Vyzkoušel si práci v pařížských docích, na vlastní kůži zakusil chudobu a poznal způsob života nemajetných obyvatel Paříže - funebráků, prostitutek, zaměstnanců záložen, obchodníků ze čtvrti Halles a mnoha dalších.

Tato doba a získané zkušenosti se později silně odrazilily v jeho románech, například v *Zabijáku* nebo *Břichu Paříže*.

Václav Fiala, *Umělecká Paříž*, Praha: Lidové **noviny**, 2002, str. 69.
Henri Mitterand, *Zola, La Vérité en marche*, Paris, Gallimard, 1995, str.17.

Trochu nám může přiblížit tuto dobu Herbert Eulenberg ve svém díle *Smrtelní - Nesmrtelní*:

Bylo to v prosinci 1861, kdy jednadvacetiletý mladý muž jménem Emile Zola (...) slézal v pozdní večer těch osm neosvětlených poschodí, která vedla od jeho příbytku v Quartier Latin. Přes košili si oblékl svůj jediný převlečník, který kdysi býval černým/nyní se leskl rezavě hnědým odstínem. Na bosých nohou měl plstěné trepky, nesčíslněkrát záplatované a sešívané neuměle motouzem. Přimhouřil plaše oči, když plynové svítelníky zalily jeho smutnou postavu v ošumělé slupce odhalujícím světlem, vyhrnul si límec a drkotaje zuby zabočil chvatně do postranní uličky, která přikryla tmou jeho bídu. (...) Spěchal kolem vysokých čínžáků k Seině, vlekoucí se ospale Paříží v oparu mlh a noci. (...) Tři dny již nejedl.⁴⁰

Roku 1862 mu bylo umožněno nastoupit do velkého pařížského nakladatelství Hachette, které se nacházelo na rohu bulvárů Saint-Michel a Saint-Germain. Jeho prvním zaměstnáním zde bylo vázat balíky knih, ale brzy se vypracoval na vedoucího oddělení publicistiky a stal se tak důležitým zaměstnancem vedle například Emila Templiera, zetě majitele nakladatelství. Pro člověka posedlého touhou psát to byla zcela strategická pozice.

Louis Hachette byl člověk liberálního myšlení, a proto zde Zola objevuje například Taina nebo Littrého, seznamuje se s moderními metodami kritiky, francouzskou historií a s díly klasických autorů.

Strávil zde celkem čtyři roky. Práce v nakladatelství suplovala jeho případná univerzitní studia. Postupně se odklání od svých romantických vzorů, Musseta a Huga a

⁴⁰ Herbert Eulenberg, *Smrtelní - Nesmrtelní*, Praha, Rudolf Škeřík a spol, 1941, str- 373-374.

soustředí se na každodenní realitu, která ho obklopuje a začíná pozorně a hlavně bez iluzí pozorovat dění v politice a ve společnosti. V této době zřejmě dostává nápad vytvořit novou *Lidskou komedii*.

Po čtyřech letech opouští nakladatelsví a živí se pouze psaním románů a přispíváním do novin.

Roku 1870 Zola opět mění bydliště. Tentokrát se s manželkou⁴¹ stěhují z levého břehu Seiny, kde zažili dobu chudoby,, na břeh pravý do čtvrti Batignolles, odkud to bylo blízko do ulice Montmartre, kde se soustředily redakce novin, a také ke kostelu Notre-Dame-de-Lorette, kde se nacházelo mnoho ateliérů mladých malířů - Zolových přátel - Paula Cézanna, Maneta, Moneta, Pissara, Renoira a dalších.⁴²

Zola zanechal mnoho nejruznějších popisů Paříže. Moderní a rozrůstající se město ho fascinovalo, okouzlovalo a v mnoha jeho románech hrálo jednu z hlavních rolí. Čtenářům ji představuje v každé roční době, šedivou a špinavou za deště i ozářenou sluncem. Paříž se pro Zolu stala předmětem zalíbení, zkoumání. Často se zdá, jakoby chtěl do literárního díla přenést kus malířství a zobrazit město tak, jako to dělali jeho přátelé malíři. Popisuje různé čtvrti s jejich typickými rysy, obyvatele a jejich způsob života. Rád zobrazuje Panorama města, například z vrcholku Montmartru, Vendomského sloupu (*Zabiják*) nebo ze čtvrti Passy (*Lístek lásky*).⁴³

1. prosince 1872 napsal v deníku *Corsaire*:

J'ai quitté mes chenets et, ouvrant la fenêtre, j'ai regardé mon cher, mon grand Paris, affairé dans la cendre grise du crépuscule. C'est lui qui me parle de l'art nouveau, avec ses rues vivantes, ses horizons

⁴¹ Gabrielle-Alexandrine Meley, Zolova družka od roku 1865, jejich svatba se konala 31.5.1870.

⁴³ Henri Mitterand, *op.cit.*, str. 36.

Colette Becer, Gina Gourdin-Serвениère, Veronique baviene, *op.^c.*, bu. 304-308.

(...) Il est mon frère, mon grand frère, dont les passions me touchent, et qui ne peut pleurer, sans me mettre des pleurs dans les yeux.⁴⁴

Ve svých románech popisoval nejen vzhled Paříže, její modernizaci, ulice, bulváry či budovy, ale i politické události, které jí hýbaly. Cyklus románů *Les Rougon-Macquart* popisuje nejen život této rodiny, ale vše důležité z veřejného života co Francie a Paříž právě prožívaly, i reakce lidí na to.

Roku 1877 se Zolovi stěhují ze čtvrti Batignolles do ulice Boulogne, kde se usazují v mnohem reprezentativnějším a luxusnějším bytě.⁴⁵

Na jaře roku 1878 nachází Zola místo, které se vedle Paříže stává jeho druhým domovem. V malém městečku Médan u Poissy, na břehu řeky, asi čtyřicet kilometrů severozápadně od Paříže, se rozhodne koupit dům s velkou zahradou. V této »cabane à lapin"⁴⁶ napsal některé své romány - *Nana*, *Země*, *Germinal* a také další románové cykly *Tři města* a *Čtyři evangelia*.

Roku 1889 se Zolovi naposledy stěhují. Jejich poslední Pařížské bydliště se nalézalo kousek od náměstí Clichy v rue de Bruxelles.

Paříž se objevila nejen v Zolových románech, ale i na fotografiích, které sám pořídil. Fotografování se stalo jeho velkou životní zálibou, se kterou se seznámil roku 1888 díky

¹¹³
⁴⁴ Colette Becer, Gina Gourdin-Servenière, Veronique Lavielle, op.cit., str. 304.

⁴⁵ Henri Mitterand, op.cit., str. Jf- François Rousseau, op.cit., str. 11.
Jean-Hugues Piettre, Chantai Chobeau, v

Nadarovi⁴⁷, ale své nové vášni propadl až po dokončení románu *Doktor Pascal*.

Nakolik se Zola pro fotografování nadchl, můžeme vidět v například v jednom rozhovoru, který poskytl anglickému časopisu *The King* roku 1900:

Veuillez m'excuser de vous avoir fait attendre. C'est l'heure du jour que je consacre ordinairement à mon nouveau „violon d'Ingres", la photographie. Quand vous êtes arrivé, j'étais en train de développer quelques instantanés que j'ai pris cet après-midi à l'Exposition. Chaque homme devrait avoir un „violon d'Ingres" et je confesse mon extrême passion pour le mien. A mon avis, vous ne pouvez pas dire que vous avez vu quelque chose à fond si vous n'en avez pas pris une photographie révélant un tas de détails qui, autrement, ne pourraient même pas être discernés. Maintenant, prenez un siège et dites-moi ce que je peux faire pour vous. ⁴⁸

V Zolově pozůstalosti zůstalo několik tisíc fotografií. Jeho nejoblíbenějšími objekty fotografování byly Paříž, Médan, evropská města, která navštívil, Světová výstava konaná roku 1900 a jeho rodina.⁴⁹ Některé Zolovy fotografie zachycující Paříž a její atmosféru jsou uvedeny v přílohách.

Po dokončení cyklu *Les Rougon-Macquart* Zola začíná psát další nazvaný *Tři města*. Vedle Lurd a Říma je třetí román věnovaný přímo jeho rodnému městu a nese také jeho jméno.

V díle *Paříž* autor předvádí město moderní, soudobé. Poprvé ve francouzské literatuře se zde svítí elektrickým osvětlením, Postavy spolu hovoří telefonem a připravuje se velkovýroba

⁴⁷ Nadar (1820-1910) (vlastním jménem ~~Gaspard~~ **Felix Tournachon**, francouzský fotograf, karikaturista, novinář, spisovatel a fotograf.
Portrétů významných osobností, *Patience et Olympe Rousseau*, op.cit., str. 10.
⁴⁹ Jean-Hugues Pièttre, Chantai Choiseau, Françoise ku **Henri Mitterand**, op.cit., str. 97.

automobilů apod. Na konci 19. století nebyl tento postup vůbec běžný a Zola byl tedy průkopníkem, který neváhal aplikovat technický pokrok do svého díla.⁵

Smrt Zoly je stále opředena tajemstvím. V noci z 28. na 29. září dochází v jeho bytě v Bruxelleské ulici k ucpání komínu a on byl ráno 29. září nalezen mrtev. Jeho žena byla těžce přiotrávena, ale zachráněna.⁵¹

Spekulace, zda Zolova smrt byla nehoda nebo úmysl, se pokusil vyvrátit spisovatel Armand Lanoux, autor bibliografie *Bonjour, Monsieur Zola*, který uvedl údajné svědectví pachatele, který jako kominík úmyslně ucpal komín, vedoucí do jeho bytu.⁵²

Přesto je podle profesora Henri Mitteranda Zolova smrt klasifikována jako nešťastná náhoda, způsobena náhodným ucpáním komínu odpadem, který zůstal po pracech konaných během léta v bytě pod bytem Zolových.

Emile Zola byl dne 5. října 1902 pohřben na hřbitově Montmartre, smuteční řeč přednesl Anatole France.⁵³

4. června 1908 byly Zolovy ostatky přeneseny ze hřbitova Montmartre do Pantheonu v Paříži, kde jsou uloženy dodnes.⁵⁴

⁵⁰ Émile Zola, *Paříž*, Praha, Odeon, 1981, str. 473-474.

⁵¹ Henri Mitterand, *op.cit.*, str. 125.

⁵² Émile Zola, *Nana*, Praha, Melantrich, 1985, str.

⁵³ Henri Mitterand, *op.cit.*, str. 126-127.

http://fr.wikipedia.org/wiki/Pantheon_de_Paris

3. **Obraz Paříže ve vybraných dílech cyklu *Les Rougon-Macquart***

Tento cyklus je soubor dvaceti románů, které tvoří nejrozsáhlejší část Zolova díla. Byly napsány v letech 1871 až 1893 a inspirací pro ně byla *Lidská komedie (La Comédie humaine)* Honoré de Balzaca. Zola původně plánoval vytvořit deset románů, které by popisovaly historii jedné rodiny za Druhého císařství a zároveň i celé společnosti. Tato velká románová freska se nakonec rozrostla na dvacet románů a svému autorovi zabrala více než dvacet let života.⁵⁵

Zola vypracoval svůj plán na tento cyklus ještě před samotným zahájením psaní. Cílem bylo vyprávět příběh velkého rozvětveného rodu a sledovat jej v letech 1851-1870.

Osudy jednotlivých členů rodiny zasazuje do různých sociálních prostředí, čímž chce demonstrovat poměry, které v Paříži i v jiných částech Francie v této době panovaly.

Zolův zájem o společenské problémy se zde spojuje s jeho vědeckou experimentální metodou naturalismu, s teoriemi o dědičnosti a o formování postav vlivem fyziologického prostředí, ve kterém žijí.⁵⁶

Důkazem jeho vědecké metody měl být i přesný rodokmen celého rodu, který vytvořil ještě před napsáním prvního románu. Genealogický strom rodiny je vskutku detailní, obsahuje všechny podrobnosti včetně povahových charakteristik postav.

Důvody, které ho vedly k vytvoření tohoto rozsáhlého díla, uvádí v předmluvě k románu *Šťěstí Rougonů*, který celý cyklus zahajuje:

« Mitterand, *op.cit.*, str., 19^a a 20. století, II. díl,
J.O. Fischer, *Dějiny francouzské literatury*
Praha, Academia, 1983, str. 60-61.

Chci objasnit, jak se rodina, malá skupina bytostí, chová ve společnosti, jak se rozvíjí a dává život deseti, dvaceti individuím, která se na první pohled zdají hluboce rozdílná, ale u nichž rozbor ukazuje, jak jsou navzájem spjata. Dědičnost má své zákony právě tak jako zemská tíže. (...) Rougonové-Macquartové, skupina, rodina, kterou jsem si předsevzal studovat, vyznačují se v první řadě rozpoutaností chťičů, tím mocným vzkypěním našeho věku, řítícího se za požitky.⁵⁷

Děj cyklu začíná roku 1851 v předvečer bonapartistického převratu a končí roku 1870, tedy v době pádu Druhého císařství a uvádí čtenáře ještě do prvních dní Pařížské Komuny.

Můžeme říci, že předposlední román *Porážka* uzavírá historii režimu a *Doktor Pascal* historii rodiny.⁵⁸

V této části práce se pokusím ukázat, jakým způsobem se v tomto Zolově románovém cyklu odrazilo téma Paříže za doby Druhého císařství, tzn. zvláště události politické, Hausmannova přestavba, způsob života obyvatel města 2 jednotlivých sociálních vrstev, popřípadě jejich názory na jednotlivé události a postoje k vládnoucímu režimu.

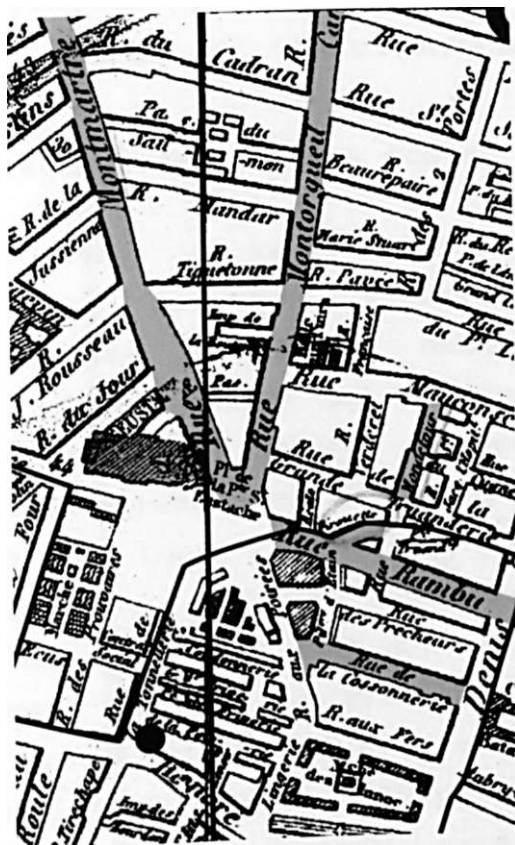
Pro svoji analýzu jsem zvolila tyto romány: *Břicho Paříže*, *Zabiják*, *Lístek lásky* a *U Štěstí dam*.

J⁷ **Emile Zola**, *Štěstí Rougonů*, Praha, Svoboda, 1974, **str. 5**.
Henri Mitterand, *op.cit.*, **str. 86-89**.

3.1. Břicho Paříže (Le Ventre de Paris)

Román *Břicho Paříže* byl vydán roku 1873 jako třetí v pořadí v tomto cyklu. Jeho děj se odehrává v prostředí obrovské pařížské tržnice Les Halles.

Na mapě⁵⁹ můžeme vidět, ve kterých místech se tržnice rozkládala, zvláště jsou ulice, které v románu hrají důležitou roli.

Tato mapa zobrazuje stav ulic k roku 1850. Román se odehrává o několik let později, proto zde některé ulice ještě nebudeme najít, například ulici Les Halles, která vede od kostela Saint-Eustache na jihovýchod, ulici Turbigo ústící ze severovýchodu na náměstí Saint-Eustache, či samotnou tržnici,

⁵⁹ Marie-Odile Mergnac, *Plan itinéraire de Paris par arrondissement en 1850*, Paris: Archives&Culture, 2007, str. 57.

kteřá se v těchto místech, na jih od kostela, teprve plánovala stavět.

Zola se myšlenkou napsat knihu o této tržnici zabýval již dříve. Vedla ho k tomu hlavně jeho záliba v malířství a toto místo mu připadalo jako ideální, kde by mohl vykreslit ohromná zátiší zeleniny a jiných surovin, která byla denně vystavována v železných konstrukcích pavilónů.

Zde poprvé Zola projevil svou zálibu v monumentálních Popisech, ve kterých se kupilo množství nejrůznějších hmot, vůní, barev, hluku, pachů, to vše oživované množstvím lidí, zvířat, vozů apod.⁶⁰

Pro příklad zde uvádím jeden z mnoha popisů tržnice:

A Florent se díval, jak velká tržnice vystupuje ze stínu, vystupuje ze snu, v němž viděl její prolamované paláce ubíhat do nekonečna. (...) obdivoval se východu slunce nad zeleninou. Bylo jí moře. Rozkládalo se od nároží u Svatého Eustacha k ulici Les Halles mezi oběma skupinami pavilónů. Na obou koncích, na obou křižovatkách záplava ještě stoupala, dlažba byla zatopena zeleninou. Pomalu se rozednívalo něžným šedavým světlem, které přemývalo všechny předměty světlými akvarelovými tóny. Haldy se čeřily jako spěchající příliv a tato obrovská řeka zeleně, tekoucí korytem ulice jako příval podzimního deště, nabíhala ve svých perlově jemných stínech do měkce fialova, do růžová, (...).⁶¹

^Tyto velmi podrobné popisy prozrazují autorovu sílu a zároveň i slabost. Síla tkví v jeho básnické fantazii, slabost v tom, ^še podobné popisy jsou často nefunkční, nadbytečné. Dokáží

⁶⁰ J-O- Fischer, *op.cit.*, str. 62.

⁶¹ Zola, *Břicho Paříže*, Praha, Odeon, 1969, str. 24.

zaujmout stejně tak jako odvést pozornost čtenáře od základní linie děje.⁶²

Zola byl tržnicí zřejmě fascinován a v rámci své přípravy na psaní ji denně po dlouhou dobu navštěvoval a dělal si pečlivé poznámky o všem, co viděl, o způsobu zásobování, života lidí kolem tržnice, o způsobu obchodování, administrativním chodu tržnice, policejních předpisech atd. Opatřil si plán tržnice a sám si nakreslil plán čtvrti s jednotlivými ulicemi. Jednou zde strávil celou noc, aby přesně viděl kdy a jak se tržnice probouzí, kdy se objevují první vozy, první nakupující a své dojmy a pozorování pak použil v tomto románu.⁶³

3.1.1. Základní dějová linie

o prostředí tržnice je zasazen příběh Florenta, nespravedlivě zatčeného a odsouzeného během událostí po státním převratu 2. prosince 1851. Za vraždu, kterou nespáchal, a účast na bojích na barikádách proti vládnímu vojsku byl odsouzen k deportaci na Ďábelské ostrovy u Guayany.

Podaří se mu uprchnout a po dlouhé cestě se vrací roku 1858 zpět do Paříže a dostává se do prostředí velké tržnice.

Po svém návratu se ubytuje u svého bratra Quenua, který žije se svou ženou Lisou Macquartovou v ulici Rambuteau, kde společně provozují uzenářství. Po čase Florent přijímá místo inspektora v pavilónu ryb.

Postupně se seznamuje s prodavačkami a s ostatními obyvateli čtvrti kolem tržnice, začne s přáteli navštěvovat vinárnu Pana Lebigra, kde celé hodiny diskutují o politice.² Florenta se ve vyhnanství stal zapřísáhlý odpůrce Císařství, proto se nyní staví do čela několika dalších

⁶² J-0. Fischer, *op.cit.*, Str. 62.

¹¹³ Emile Zola, *Břicho Paříže*, str. 253.

nespokojenců a společně připravují útok proti nenáviděnému režimu.

Na čtvrté udání je zatčen a podruhé, tentokrát již spravedlivě, odsouzen a poslán znovu do vyhnanství.

3.1.2. Historické souvislosti

Jak již bylo uvedeno výše, děj románu se odehrává v 50. letech 19. století. Smyšlený příběh Florenta, který je během událostí roku 1851 nespravedlivě odsouzen a deportován, se mohl ve skutečnosti přihodit mnoha Francouzům.

Po státním převratu, který proběhl poměrně klidně, se začínají následující den stavět v centru Paříže i na dalších místech města, například v lidových čtvrtích Saint-Marceau, Belleville, Saint-Denis a Saint-Martin, barikády. Odhaduje se, že se na odpor proti převratu postavilo kolem 1000 až 1200 mužů. Bylo to málo, ale měli podporu většiny Pařížanů. Armáda přešla do útoku 4. prosince, avšak s nesmírnou brutalitou, namířenou nejenom proti povstalcům a obráncům barikád, ale i náhodnému davu a zvědavcům, kteří se shromáždili na okolních bulvárech. Vojáci měli ohromnou Přesilu, uvádí se až 25 000 mužů, a za úkol zlomit morální odpor nejen povstalců, ale i neozbrojených Pařížanů, kteří volali po republice a u kterých hrozilo, že se aktivně Přidají na stranu rebelů. Náhodný výstřel nebo možná i Provokace vyvolal střelbu do davu. Počet obětí na bulvárech byl mnohem větší než těch, kteří padli na barikádách. Zatčeno bylo až 30 000 osob, z toho více než polovina byla odsouzena ~ podle oficiálních údajů 9500 deportováno do Alžírsko, 239 galeje do Jižní Ameriky, 2084 k internaci nebo nucenému Pobytu ve Francii na jiném místě než bydliště. Vyneseno bylo ⁵⁹ rozsudků smrti, ale většina byla změněna na deportaci, pět ² nich bylo skutečně vykonáno. Každý republikán byl

podezřelý, každý, kdo se ocitl v inkriminovanou dobu v blízkosti barikád.

Od roku 1853 uděloval Napoleon III. některým deportovaným milost a ti se vraceli do vlasti s velkou nenávistí vůči císaři i režimu.

Tyto události pak byly často politickými odpůrci připomínány a i ty byly příčinou pádu Druhého císařství a bonapartismu.⁶⁴

Zola popisuje tyto okamžiky takto:

Florent hleděl na začátek ulice Montorgueil. Tam ho v noci 4.prosince sebrala policejní hlídka. Kolem druhé hodiny odpoledne byl na bulváru Montmartre, pomalu kráčel uprostřed zástupu a usmíval se nad všemi těmi vojáky, které Elysejský palác nechává pochodovat po ulicích, aby si dodal vážnosti, když tu vojáci náhle vystřelili a po celou čtvrt hodinu kropili chodníky přívalem kulek. (...) Večer (...) ocitl se nevěda jak ve výčepu v ulici Montorgueil, kde popíjela skupina mužů, kteří hovořili o tom, že budou stavět barikádu. Přidal se k nim, pomohl jim vytrhat několik dlažebních kostek(...) Když se probudil, drželi ho čtyři strážníci a bili ho pěstmi. (...) Sám unikl puškám jen proto, že strážníci měli pouze šavle. Odvedli ho na blízkou strážnici, kde veliteli odevzdali cár papíru, na němž stálo těchto pár slov: „Dopaden se zkrvavenýma rukama. Velmi nebezpečný.“⁶⁵

Stejně jako Florent i skuteční vězni, kteří strávili nějaký čas na galejích, se do vlasti vraceli s nenávistí a touhou pomstít se. U Florenta byl tento pocit umocněn tím, že byl odsouzen neprávem.

* proslav Kudrna, Radislav Hošek a kol., *op.cit.*, str. 441-444.

^ He Zola, *Břicno Paříže*, str. 11-12.

3.1.3. Místo děje - tržnice a okolí - jejich obraz

v románu

Když se Florent po sedmi letech vrací tajně zpět do Paříže nenachází město stejné, jako když ho opouštěl. Symbolem měnicí se Paříže i celého románu je velká hlavní tržnice, ve které se celý děj odehrává.

Změnu, kterou Florent vnímá po svém příjezdu do tržnice, Zola vyjádřil v románu takto:

(...) Florent zvedal oči k světelným hodinám na Svatém Eustachu (...) bylo ke čtvrté hodině ráno. Tržnice dosud spala (...) vzpomínal, jak ho tu málem zastřelili, tam, u zdi Svatého Eustacha. Oddíl četníků tam právě postřílel pět nešťastníků chycených na barikádě v ulici Grénetu. Na místě, kde nyní matně rozeznával haldy růžových ředkviček, se válelo pět mrtvol.⁶⁶

Velká pařížská tržnice, čili Les Halles de Paris nebo Les Halles centrales, se nacházela na pravém břehu řeky Seiny a Přestože se toto místo od Zolovy doby velmi změnilo, může být dodnes považováno za symbol „staré“ Paříže.

Historie tržnice sahá až do 12. století, kdy král Ludvík VI. nechal roku 1137 vybudovat tržiště, které mělo nahradit dvě starší - na île de la Cité a na Place de Grève. Toto místo vyhovovalo hlavně polohou, v blízkosti se nacházela ulice Saint-Denis - hlavní cesta vedoucí z Paříže na sever, a křižovatka velkých ulic Montorgueil a Montmartre.

Roku 1183 zde nechal král Filip August vystavět první zastřešené pavilony. Původně stála tržnice za hradbami, ale Později, během rozšiřování Paříže, byla začleněna do vnitřního města.

«^A Emile Zola, *Břicho Paříže*, str. 12.

V 18. století se tržnice rozrostla natolik, že bylo nutné z hygienických důvodů i kvůli problémům s provozem v ulicích prostor pro trh zvětšit. Za tímto účelem byl zrušen blízký hřbitov des Innocents, zbořen kostel (l'Église des Innocents) i domy, které je obklopovaly.

Další úpravy se konaly za vlády Napoleona I., ale největší změny byly započaty roku 1840, kdy se městská rada, z iniciativy prefekta Rambuteaua, rozhodla zřídit zvláštní komisi pro tržnici (Commission des Halles). Roku 1845 byly vybráni architekti Victor Baltard a Felix Callet, kteří byli pověřeni vytvořit nový projekt na renovaci tržnice.

Roku 1851 se začalo stavět, ale první mohutné stavby z kamene se nesetkaly s kladným ohlasem. Napoleon III., nadšený novým Východním nádražím, chtěl, aby nová tržnice byla vystavěna také z kovových konstrukcí. „Ce sont de vastes parapluies qu'il me faut; rien de plus“!⁶⁷ Osobně navštívil staveniště, nařídil práce zastavit a nechal architekty vypracovat další Projekt, který byl schválen novým prefektem Haussmannem.

Nová tržnice se měla rozkládat na ploše 83 000 m², tedy více než desetkrát větší než dosud, a měla čítat dvanáct pavilonů. Nejdříve bylo vystavěno prvních deset (první dva pavilony byly otevřeny roku 1854, další v letech 1858, 1860 a 1874⁶⁸), stavba posledních dvou se uskutečnila až roku 1936.

Tuto skutečnost Zola v knize popisuje slovy zelinářky paní Françoisové hovořící s Florentem, který se v tržnici ocitá Poprvé:

Poslyšte, když jste už dlouho v Paříži nebyl, neznáte asi novou tržnici. Je to nejvýš pět let, co ji postavili.. Tady ten pavilón vedle nás je pavilón ovoce a květin; dál jsou mořské ryby, drůbež a tam vzadu zelenina ve velkém, máslo, sýry.. Na téhle

⁶⁷ Pierre Pinon, *Atlas du Paris haussmannien*, Paris, Parigramme, 2002, str. 101.

⁶⁸ *Id.*

⁶⁹ http://www.webzinemaker.com/admin/10/naac.php?num_web=18857&rubr=3&id=313668

straně je šest pavilónů a na druhé straně naproti, jsou ještě čtyři: maso, droby a tak dále... Je to obrovské, a v zimě je tu strašná zima. Mají se stavět ještě dva pavilóny, až se zbourají domy kolem obilní tržnice.⁷⁰

Pavilóny byly postaveny z moderního materiálu - ze železa a využívaly i takového luxusu jako byla voda a plyn, což usnadňovalo noční práci i udržování pořádku.

V této době také vznikaly v blízkosti tržnice nové ulice, například rue des Halles, rue Étienne-Marcel, rue Turbigo, rue Baltard, atd., které usnadňovaly přístup do tržnice od městských hradeb a od nádraží.⁷¹

Zola, jako možná jeden z nejlepších pozorovatelů pařížského urbanismu, ve svém románu podává opravdu úchvatný obraz tržnice. Sám byl pravděpodobně také ohromen její rozlehlostí^a množstvím výrobků, které se zde každý den nahromadily, aby byly dál distribuovány po celém městě. Tržnice zde vskutku představuje břicho Paříže, které se plní každý den, aby nasýtilo obyvatele města.

V knize nalezneme mnoho nejrůznějších popisů tržnice tržnice brzy ráno, když tam přijíždějí vozy se zeleninou, když se pavilóny zaplňují lidmi, tržnice večer, nalezneme zde¹ Popis sklepů, které se nacházely pod pavilóny apod.

Výstižně je tržnice charakterizována slovy, která Zola vložil^{do} úst malíře Clauda Lantiera:

(...) nadešla doba ústřední tržnice, toho litinového kolosa, toho **nového**, tak svérázného města. AÚ si

⁷⁰ ň
⁷¹ h **Emile Zola, Břicho Paříže, str. U•** Dhp3,num web=18857&rubr=3&id=313668
<http://www.webzine.com/admi/ml2/page.p p>

hlupáci říkají co chtějí, toto je pravý obraz naší doby.⁷²

Od počátku století byla postavena jediná originální velká stavba, stavba, která nebyla nikde okopírována, která vyrostla přirozeně z půdy doby: a to je hlavní tržnice, slyšíte Florente, odvážné dílo, víte, které je teprve nesmělou předzvěstí dvacátého století...⁷³

Vedle tržnice zde Zola také popisuje její okolí, nové ulice a bulváry, například bulvár Sébastopol, ale stejně tak i poslední zachovalé uličky staré Paříže, tak odlišné od moderních širokých bulvárů, například rue Pirouette a další:

Velmi zajímavý kousek staré Paříže, tahle ulička! Točí se jako baletka a její domy mají břicha jako těhotné ženské⁷⁴

...ulice de la Poterie a de la Lingerie, kde se prodávalo máslo, vejce a sýry, kdysi výstavní ulice de la Ferronnerie a de l'Aiguillerie s úzkými tmavými krámkami (...) ulici Courtalon, černou špinavou uličku, která vede z náměstí Sainte-Opportune k ulici Saint-Denis, provrtanou smrdutými průchody....⁷⁵

Důležitou roli zde také hraje blízký kostel Saint-Eustache „l'église des gens des Halles“⁷⁶, který byl budován mezi léty 1532 a 1637 a který je právem považován za nejkrásnější kostel v Paříži.

⁷² Émile Zola, *Břicho Paříže*, str. 22.

⁷³ *Ibid.*, str. 170.

⁷⁴ *Ibid.*, str.17.

⁷⁵ *Ibid.*, str. 152.

⁷⁶ http://www.webzinemaker.com/admi/ml2/page.php3?num_web=18857&rubr=3&id=313668

Zde se vedle sebe potkávají dvě stavby diametrálně odlišné svým posláním i vzhledem, což je dáno odlišnou dobou, ve které vznikly.

Zola toto vystihuje v rozhovoru Clauda a Florenta takto:

Když před chvílí míjeli ulici du Roule, pohlédl na boční portál Svatého Eustacha, který je vidět z dálky pod obrovskou klenbou jedné z krytých ulic tržnice. Stále se k tomu vracel, hledal v tom symbol. „Je to podivné setkání," říkal, „ten kus kostela, zarámovaný tou litinovou chodbou... Jedno zabije druhé, železo zabije kámen, a ta doba není daleko. . . Já si myslím, že to nebyla jen potřeba symetrie, která takto posadila růžici Svatého Eustacha zrovna doprostřed tržnice. Je v tom, víte, celý manifest: je to moderní umění, realismus, naturalismus, jak už tomu chcete říkat, které vyrostlo naproti umění starému..."⁷⁷

Dnes na místě tržnice stojí velké nákupní a zábavní centrum Fórum des Halles, které začalo vyrůstat po demolici všech pavilonů roku 1972.⁷⁸

Dodnes se z velké ústřední tržnice dochoval jen jediný barevný reliéf od britského sochaře Raymonda Masona, představující odvoz zeleniny a ovoce. Nyní je umístěn v jedné z kaplí kostela Saint-Eustache.⁷⁹

3.1.4. Hlavní postavy a jejich názory na události

Některé postavy, které se v románu vyskytují a dávají najevo svůj názor na aktuální dění ve společnosti a politice, můžeme považovat za mluvčí skutečných Francouzů žijících za Druhého císařství.

⁷⁷ Emile Zola, *Břicho Paříže*, str. 170.

⁷⁸ Pierre Pinon, *op.cit.* str. 101.

⁷⁹ http://www.webzinemaker.com/admi/ml2/page.php3?num_web=18857&rubr=3&id=313668

Lidé byli rozděleni do několika skupin: ti, kteří sympatizovali s režimem a císařem, dále ti, kteří volali po republice, početnou skupinu tvořili lidé, kteří byli se svým životem natolik spokojeni, že svůj názor na politiku raději nevyjadřovali, a poslední skupinu tvořili lidé, kteří o politice nic nevěděli a nezajímali se o ní.

Přívržence republiky zde zastupuje Florent. Původně unavený profesor se stal republikánem ještě před Napoleonovým převratem. Ve svých představách však viděl republiku ještě spravedlivější a ideálnější, proto „vymýšlel morální opatření, návrhy humanitárních zákonů, které by toto trpící město změnilo v město blaženosti.“⁸⁰

Prosincové události ho definitivně vytrhly z jeho snu. Po svém tajném návratu z vyhnanství zahořkl ještě víc a jeho nenávist k císařství se vystupňovala.

Zola jeho postoj vyjádřil například ve chvíli, kdy mu přítel Gavard nabízí místo inspektora v pavilonu ryb. Gavard je opozičník a vtipálek, který se rád vysmívá Císařství a trochu lehkomyšlně se k tomu snaží využít Florenta: „To místo Přísluší pod prefekturu... to bude legrace, až si Florent Půjde pro výplatu k policajtům!“⁸¹

Florent z počátku vytrvale odmítá: „Přísahal jsem, že od Císařství nikdy nic nevezmu. Raději pojdu hladem, než abych šel do služeb prefektury“.⁸²

Nakonec však toto zaměstnání přijímá, ale k politice se stále vrací, stále o ní přemýšlí. Vede ho k tomu i jeho život v tržnici, na který si nikdy nezvykl:

Obrovská tržnice, tento nadbytek hutné potravy...
Byla pro něho zosobněním uspokojeného zažívajícího

Émile Zola, *Břicho Paříže*, str. 40.

* *Ibid.*, str. 61.

⁸² *Id.*

zvířete, přecpané Paříže, do němoty zpité sádlem,
tupě podpírající císařství.⁸³

Začne navštěvovat podnik pana Lebigra, kde se schází několik lidí volně diskutujících o politice a kritizujících vládu. Florent, který jim prozradí svůj příběh, se stane jejich vůdcem a mluvčím a společně promýšlejí otázky organizace, cíle, prostředky ke svrnutí císaře a formu budoucí vlády. V tomto našel Florent cíl svého útěku z Guayany, který ho tam nakonec vrátil zpět.

Lisa zastupuje početnou skupinu, kterou je možné nazvat pasivní většinou. Patří mezi lidi, kterým se daří v životě i obchodě a do politiky se raději neplete. Proto se jí také nelíbí, když jeden večer jde s Florentem k Lebigrovi i její muž Quenu, kterému vyčítá, že je chce přivést do neštěstí:

(...) Chceš vědět jaká je moje politika? (...) Je to politika všech počestných lidí (...) Jsem vděčna vládě, když mi obchod jde, když mohu v klidu jíst, když mě ze spánku nebudí střílení.. To to vypadalo v osmačtyřicátém! (...) Teď máme císařství, všechno klape, všechno se prodá (...) Tak co vlastně chcete? Co tím získáte, když všechny postřílíte?⁸⁴

A přestaň už vládu kritizovat. Předně jsou všechny vlády stejné. Podporujeme tuhle vládu, podporovali bychom jinou, tak to musí být.⁸⁵

Lidé jako Claude nebo Quenu patří do skupiny, která se v Politice téměř vůbec neangažuje. Quenu se jen několikrát nechal zlákat Florentem a zašel k Lebigrovi a malíř Claude sám o sobě hovoří jako o člověku, kterému politika nevádí,

⁸³ -
⁸⁴ Srdle Zola, *Břicho Paříže*, str. 114.

⁸⁵ *Ibid.*, str. 134-135.

Ibid., str. 137.

protože si už na ni zvykl, ale angažovat se nehodlá, což vyjadřuje slovy „Francie mě nepotřebuje“.⁸⁶

Lidé podporující císařství nemají v románu téměř žádné zastoupení. Zola, vlastním přesvědčením zastávce republiky, nenechal své postavy hovořit ve prospěch Císařství. Kromě zaměstnanců policejní prefektury se zde vyskytuje jen postava strýce Gradella, u kterého se Quenu vyučil uzenářem. Když Florenta zatkli, prohlásil: „...dobře mu tak, ten vrták se neměl co spolčovat s tou republikánskou pakáží.“⁸⁷

Z této jediné věty však nelze poznat jeho skutečné politické přesvědčení.

3.1.5. Shrnutí

Román *Břicho Paříže* je dílo z prostředí tržnice, tedy z prostředí prodavačů a drobných soukromých obchodníků. Zola zde skvěle popisuje jak ústřední tržnici a její okolí, tak nejrůznější typy lidí, které v ní pracují a žijí.

Jak uvádí Karel Livanský v doslovu k tomuto románu, celé dílo je prostoupeno symbolikou Brueghlova obrazu boje *Tlustochů s Hubenými*.⁸⁸ Florent je typický představitel Hubených, zato jeho bratr Quenu je „Tlustoch“, stejně jako Lisa a většina lidí v tržnici a dokonce i tržnice samotná a celá Paříž jsou pojaty jako stále hladové tlusté šelmy.

Toto můžeme vidět na pocitech Florenta, který vidí tržnici po návratu z bídnych poměrů ve vyhnanství:

Ne hlad ho už neopustil. Probíral se vzpomínkami a nevzpomínal si na jedinou hodinu sytosti. Tělo mu vyschlo, žaludek se mu scvrkl, kůže se mu přilepila

⁸⁶ Emile Zola, *Břicho Parize*, str. 212-213.

⁸⁷ *Ibid.*, str. 40.

⁸⁸ *Ibid.* Str. 253.

na kosti. A nyní shledával Paříž tučnou, nádhernou, překypující jídlem v temnotě kolem něho.⁸⁹

Tím je symbolizován i boj „Hubeného“ Florenta proti „Tlusté“ tržnici, kterou považuje za jednu z opor nenáviděného císařství.

Zola se také hodně věnuje otázce politické, zvláště době státního převratu roku 1851 a náladě mezi obyvateli Paříže v 50. letech 19. století. Ačkoli se snažil být nestranný a nezaujatý, ukazuje román také jeho politický názor. Rozhodně nesympatizoval se stávajícím režimem.

⁸⁹ *Émile Zola, Břicho Paříže, str. 13.*

3.2. Zabiják (L'Assommoir)

Román *Zabiják* (podtitul *Román pařížských mravů*) byl knižně vydán roku 1877 jako sedmý svazek cyklu a okamžitě vyvolal mezi veřejností velký rozruch. Uváděl do literatury prostředí, o které se do té doby zajímalo velice málo spisovatelů - prostředí lidových čtvrtí Paříže, tedy dělníků a řemeslníků.

Velký úspěch, který znamenal pro Zolu i tolik očekávaný zlom v kariéře a zajištění dostatečného množství finančních prostředků, byl zprvu doprovázen skandálem a tvrdou kritikou. Románu byla vytýkána vulgárnost, krutost, cynismus a nemorálnost, která znevažuje a uráží pracující lid tím, že ukazuje ostatní veřejnosti jejich život z té nejotřesnější stránky.

Henri Mitterand jej charakterizuje takto:

L'Assommoir est le premier roman - depuis Rabelais et Restif de la Bretonne - où l'on sente l'odeur et la sueur du peuple, où l'on entend la rumeur des rues, et où la prose, la grande prose française, se nourrit des instincts et des expériences de l'être humain dans leur purté et leur violence originelles: la faim, le sexe, le plaisir, la gaieté, le travail, la misère, la souffrance, la folie, la déréliction, la mort. ⁹⁰

Ve

Zolovým cílem však nebylo urážet nebo očerňovat chudé vrstvy Pařížského obyvatelstva, ale pouze morálně působit na svědomí ostatních lidí tím, že jim představil skutečný obraz života dělníků a řemeslníků. Chtěl upozornit širokou veřejnost na velmi špatné životní podmínky pracujících vrstev a na katastrofální důsledky, které z nich pramení - tedy v první řadě na alkoholismus, tolik rozšířený v této skupině lidí.

¹¹³

Henri Mitterand, *op.cit.*, str. 48.

Jako reakci na kritiku a svou obhajobu Zola napsal:

Zavřete krčmy, otevřete školy. Opilství ničí lid. Nahlédněte do statistik, jděte do nemocnic, dělejte ankety, uvidíte, zda lžu. Člověk, který by zabil opilství, vykonal by pro Francii víc než Karel Veliký a Napoleon. Já ještě připojím: Ozdravte předměstí a zvyšte mzdy. Otázka bydlení je hlavní; zapáchající ulice, špinavá schodiště, těsné místnosti (...) jsou velkou příčinou zkaženosti předměstí. Zdrucující práce (...) nedostatečná mzda, která bere chuti a nutí hledat zapomenutí, končí plnými krčmami a nevěstinci. Ano, lid takový je, ale je takový proto, že společnost to chce.⁹¹

V předmluvě k románu *Zabiják* uvedl:

Je ne me défends pas, d'ailleurs. Mon oeuvre me défendra. C'est une oeuvre de vérité, le premier roman sur le peuple qui ne mente pas et qui a l'odeur du peuple.⁹²

Názory kritiků i ostatních spisovatelů se velmi různily. Někteří ho zatracovali a obviňovali z amorálnosti a pornografie, jiní, jako například Huysmans či Maupassant ho nadšeně oslavovali. V každém případě se od vydání *Zabijáku* Zola stává uznávaným vůdcem naturalistické školy.

3.2.1. Základní linie děje

Hlavní hrdinkou románu je pradlena Gervaisa Macquartová, která přichází z Plassansu do Paříže se svými dvěma syny a druhem, kloboučníkem Augustem Lantierem. Ubytují se v hotelu Boncoeur na bulváru Chapelle, Lantier však Gervaisu záhy opouští kvůli jiné ženě a zanechává ji zcela bez prostředků.

⁹¹ J.O. Fischer, *op.cit.*, str. 64.

⁹² Georges Meunier, *Pages choisies des auteurs contemporains, Émile Zola*, Paris, Librairie Armand Colin, 1919, str. 145.

Gervaisa se za nějaký čas provdá za klempíře Coupeaua, nastěhují se do domu v Nové Zlatnické ulici a narodí se jim dcera Anna.

Pronajmou si krám s bytem v přízemí velkého činžovního domu ve Zlatnické ulici a zřídí si vlastní prádelnu. Štěstí celé rodiny a zároveň naděje na slušný život mizí v okamžiku, kdy se Coupeau vážně zraní při pádu ze střechy. Sice se uzdraví, ale po dlouhé rekonvalescenci je již příliš líný vracet se zpět do práce a raději tráví čas s přáteli ve vinárnách.

Od tohoto okamžiku, kdy rodinu živí jen Gervaisa, začíná kolotoč dluhů, nevrácených půjček, úpadku prádelny i jejich životní úrovně.

Coupeau se postupně stává alkoholikem a do zahálčivého života s sebou strhává i Gervaisu.

Nakonec i ona podlehne alkoholu a začne navštěvovat vinárny s Coupeauem. Coupeau se upije k smrti, Gervaisa se bez peněz ocitá na ulici a opuštěná umírá hladem.

3.2.2. Historické souvislosti

Román se odehrává v letech 1850-1869, tedy po většinu období Druhého císařství. Politické události zde tentokrát nehrají příliš významnou roli, pouze na několika místech činí autor narážky na státní převrat a důsledky z něho vyplývající a ústy Lantiera kritizuje zahraniční politiku.

Po historické stránce zde významnější roli hraje první fáze Přestavby Paříže a vysídlování lidových vrstev z centra do okrajových čtvrtí města.

Jak již bylo uvedeno, před začátkem přestavby byla lidnatost v některých částech města neúnosně vysoká a způsobovala řadu Problémů včetně kritické hygienické situace. Z toho důvodu se na předměstích začaly stavět vysoké činžovní domy, do kterých se stěhovaly dělnické a řemeslnické rodiny. Centrum zůstalo

bohaté buržoazii, která si zde stavěla výstavní paláce a celkově se investovalo do modernizace města.

Okrajové čtvrti ale zůstávaly nadále problémem. Podmínky života se zde příliš nezlepšily a ačkoli během Druhého císařství významně klesla nezaměstnanost díky širokým možnostem uplatnění během přestavby, mzdy byly stále nízké a tudíž byla slabá i motivace lidí.

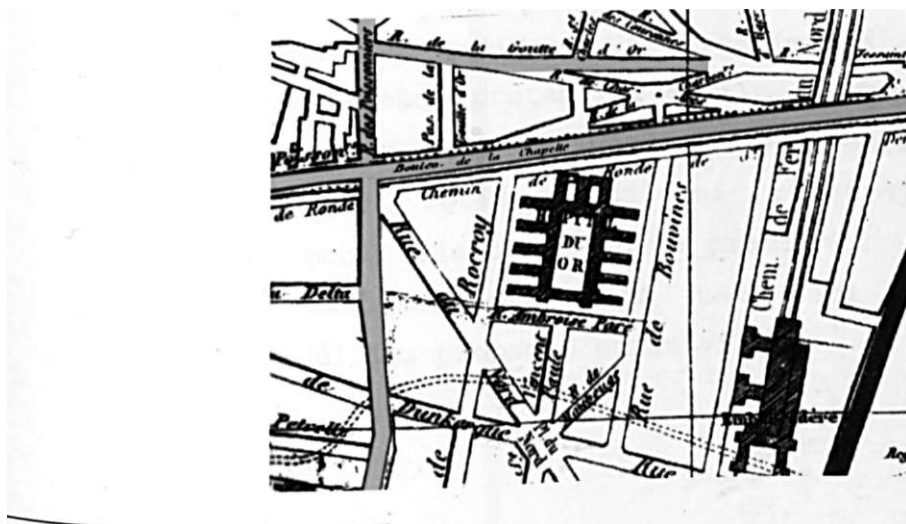
V polovině 60. let 19. století postupuje modernizace i na tato předměstí. Na severu Paříže se probourávají okrajové bulváry, například Magenta a Ornano a tím se ruší celé bloky starých domů a ulic.

Problémem však zůstávalo zvýraznění sociální a majetkové diference, která odsouvala dělnické obyvatelstvo na společenském žebříčku stále níže.

3.2.3. Místo děje - čtvrť: Goutte d'Or

Místo děje Zola zasadil do čtvrti Goutte d'Or, která se nachází na severu Paříže, na východ od vršku Montmartre, v 18. městském obvodu a je ohraničena bulváry Barbès, de la Chapelle a ulicí Ordener.

Na mapce⁹³ je vidět, kde se děj románu odehrává - převážně na bulváru Chapelle, v ulici Foubourg-Poissonière, Rochechouartském bulváru, v ulice Goutte d'Or a Neuve de la Goutte d'Or.

¹¹³ Marie-Odile Mergnac, *op.cit.*, str.

Prostředí hraje v tomto románu jednu z nejdůležitějších rolí. Je jedním z faktorů, které dle naturalismu významně ovlivňují lidský osud.

Zola měl možnost během svého bohémského mládí, kdy sám žil v chudých poměrech, poznat lidové vrstvy pařížského obyvatelstva a jejich způsob života. Později se k tomu vrací během příprav tohoto románu, prochází tyto čtvrti a velmi detailně zkoumá lidi, jejich způsob obživy, bydlení, myšlení a mluvy.

Tento román nijak neskrývá mnohdy otřesná fakta o podmínkách života na pařížské periferii a ukazuje Paříž z té nejotřesnější stránky, kterou doba Druhého císařství mohla poskytnout.

Ačkoli přestavba města byla motivována mimo jiné i zlepšením sociálních podmínek lidových vrstev, jejich vysídlení z přelidněného centra do okrajových částí města tomu příliš neprospělo. Prohloubení rozdílu mezi buržoazií a dělnictvem, umocněno nízkými platy za těžkou práci, lidi nijak nemotivovalo a následkem toho pak končili nezaměstnaní, zadlužení, trávíce čas ve vinárnách či nálevnách, kterých bylo v těchto čtvrtích nesčetně.

V románu je popsána například kořalna starého Colomba:

(...) stála na rohu Rybářské ulice a Rochechouartského bulváru. Na vývěsním štítu bylo po celé délce napsáno protáhlými modrými písmeny jediné slovo: Lihoviny (...) největší pozoruhodnost celého podniku (...) totiž destilační přístroj, který zákazníci mohli sledovat v plné práci (...) celá ta dabelská kuchyně, před níž tak rádi postávali v zasnění dělníci **propadlí** opilství.⁹⁴

⁹⁴ Emile Zola, *Zabiják*, Praha, Odeon, 1969, str. 33-

Předměstí, jak je Zola popisuje, si stále, i během přestavby, zachovávala vlastní ráz. Z širokých bulvárů to nebylo daleko do úzkých ulic se soukromými podniky a obchody. Taková byla i například Nová Zlatnická ulice:

Ulice neměla chodník a křivolaká dlažba stoupala do vrchu. Směrem ke Zlatnické ulici byly temné krámky se špinavými okny (...) Na druhé straně, směrem k městu se tyčily k nebi čtyřpatrové činžáky (...).⁹⁵

Nebo ulice Marcadetova, kde se byla továrna, ve které pracoval Goujet - kovář, tajně zamilovaný do Gervaisy:

(...) mnohde ještě chyběla domovní čísla (...) široká špinavá ulice, černá uhelným prachem ze sousedních továren, s propadlou dlažbou a vyjetými kolejiemi, v nichž se držely kaluže hnijící vody.⁹⁶

Předzvěst měnicí se Paříže zde představuje velký činžovní dům, jeden z těch, které se stavěly na všech předměstích, do kterých se následně stěhovaly dělnické rodiny a které brzy chátraly. V tomto domě žijí také Lorilleuxovi - Coupeauova sestra s manželem a v jeho přízemí si Gervaisa později pronajme byt, zřídí vlastní prádelnu, kde o několik let později umírá hladem.

Byl hranatý jako vyklopený balvan hrubě rozdělané malty, drolicí se v dešti; rýsoval se nad sousedními střechami proti jasnému nebi jako hrubá krychle a ukazoval nenahozené boční zdi neurčité špinavé barvy, nekonečné a holé jako stěny věznice (...).⁹⁷

Kontrast mezi periferní Paříží a Paříží - centrem Zola ukazuje v popisu svatebního dne Gervaisy a Coupeaua. Tehdy se

[^] Émile Zola, *Zabiják*, str. 91-92.

Ibid., str. 146.

⁷ *Ibid.*, str. 43.

svatebčané vypraví na procházku do centra města. Podrobně je zde popisována cesta ze saintdeniského předměstí dolů do Paříže, návštěva Louvru a procházka po nábřeží. Autor zde dává možnost udělat si představu například o hygienických podmínkách v Paříži před tím, než začaly práce na nové kanalizaci.

Po hladině Seiny plavaly mastné skvrny, staré zátky, všelijaké slupky a zeleninové odpady, a na chvíli se shlukovaly na jednom místě, kde se v kalné zlověstné vodě, ještě temnější ve stínu mostní klenby, tvořil vír.⁹⁸

Pohled na Paříž z jiné perspektivy Zola uvádí při popisu výhledu, který měli svatebčané ze sloupu na Vendomském náměstí:

Kolem nich se až do namodralých dálek rozkládala nesmírná šedivá Paříž s hlubokými údolími ulic, kolem nichž se vlnilo moře střech.⁹⁹

Přestavbu čtvrti Goutte d'Or v polovině 60. let 19. století Zola popisuje takto:

Proráželi bulvár Magenta a bulvár Ornano, které měly oba přetínat okrajový bulvár; přitom vzala za své bývalá Poissonniěrská brána. Člověk už se tu málem nevyznal. (...) Ze Zlatnické ulice bylo teď vidět na obrovské prostranství, zaplavené sluncem a volným vzduchem (...).¹⁰⁰

Však ani tato velká a radikální přestavba nedokázala vymýtit všechny problémy předměstí. Jako byla v polovině 19. století

⁹⁸ ⁱⁱ *Émile Zola, Zabiják, str. 75.*

⁹⁹ *Ibid., str. 76.*

¹⁰⁰ *Ibid., str. 338-339.*

nechvalně proslulá špínou a pochybnými podniky, dnes se čtvrt: Goutte d'Or potýká s velkým množstvím přistěhovalců. Je pokládána za jednu z nejkosmopolitnějších v Paříži, neboť: zde žije přibližně 30% imigrantů a je nechvalně proslulá množstvím drogových dealerů.¹⁰¹

3.2.4. Hlavní postavy a jejich názory na události

Postavy, které se v románu vyskytují, jsou inspirovány skutečnými lidmi, skutečnými dělníky a řemeslníky žijícími v době Druhého císařství na pařížských periferiích.

Přesně dle teorie naturalismu jsou zde postavy pouze pasivní produkty prostředí, ve kterém žijí, dědičnosti, která je neměnná, osudové bídy a neřešitelného způsobu života.

Autor své postavy často ani nenechává hovořit, myslí za ně nebo pouze popisuje jejich myšlenky, používá přitom jejich hrubého jazyka, mluvy tolik typické pro pařížská předměstí.

I přesto Zola nechává několik postav vyjádřit svůj názor na dobu a na události, které probíhaly v Paříži.

Děj románu začíná roku 1850, krátce po té, co Gervaisa přichází do Paříže a tedy přibližně rok před státním převratem Ludvíka Napoleona, a končí smrtí hrdinky roku 1869. Politické události, které jsou v románu popisovány, a názory postav na ně se nejvíce týkají roku 1851.

Republikány, kteří rádi veřejně kritizují režim i císaře, představuje například Lantier či domovník Boche.

Lantier si například schovává noviny, které kdy napsaly nějakou kritiku na císaře a jeho vládu.

(...) kdyby se jen polovina těch myšlenek uskutečnila, udělal by se v tu ránu ve společnosti pořádek. Ano, ten váš císař a všichni ti jeho fízlové

¹⁰¹ http://fr.wikipedia.org/wiki/Goutte_d%27or

by dostali pořádně zabrat... (...) Chci odstranění militarismu a bratrství všech národů... Chci zrušení všech privilegií, šlechtických titulů a monopolů... Chci stejnou mzdu pro všechny (...).¹⁰²

Do této skupiny můžeme také zařadit postavu Goujeta, „republikána rozumného přesvědčení“¹⁰³. Ten sice nesouhlasí s novým režimem, ale neúčastní se žádných demonstrací ani boje na barikádách v prosincových dnech roku 1851.

Nesmělý a poctivý Goujet také představuje výjimku mezi zkaženými lidmi této společenské vrstvy.

Pasivní většinu zde zastupuje Coupeau. Je to člověk, který se nestaví ani na stranu císaře ani na stranu republikánů. Představuje většinu, která se raději do politiky neplete, ale rád riskuje a pokouší osud. Tak tomu bylo i v den státního převratu:

Bylo to druhého prosince (...) Coupeau dostal pitomý nápad jít se jen tak z legrace podívat do vnitřního města na pouliční demonstrace. Houby mu záleželo na republice, na Bonapartovi a celé té tahanici okolo. Měl jen rád vůni střelného prachu a myslel si, že by to mohla být psina vidět to střelení zblízka. A málem by ho zatkli za jednu barikádou, kdyby se tam nebyl náhodou přinatrefil kovář (...) a tak mu pomohl utéci.¹⁰⁴

Jediná postava, která v celém románu představuje skupinu podporující císaře a režim, je strážník Poisson.

Podobně však jako v románu *Břicho Paříže* zde převažují názory, které s císařstvím nesympatizují. Většinou se z řad dělnického obyvatelstva ozývají hlasy nespokojenců, kteří

¹⁰² Emile Zola, *Zabiják*, str. 219.

¹⁰³ *Ibid.*, str. 100.

¹⁰⁴ *Ibid.*, str. 99-100.

reagují na ztíženou pracovní situaci dělníků a zhoršení životních podmínek po jejich vysídlení na pařížské periferie. Názory mezi obyvateli čtvrti na její přestavbu se také různily. Lantier obviňuje císaře, že neustále staví a vyhání tak dělníky z města na periferie či venkov. Proti tomu argumentuje Poisson, který brání císařovu dobrou vůli dát lidem práci a zvelebit Paříž. Tyto různé názory panovaly jistě i mezi skutečnými lidmi žijícími za Druhého císařství ve čtvrti Goutte d'Or i v jiných okrajových částech Paříže.'

Politika a přestavba města jsou zde však témata spíše okrajová. Zola se soustředí hlavně na prostředí, ve kterém postavy žijí a pracují a které fatálně ovlivňuje jejich životní osudy.

S tím úzce souvisí i propracovaná psychologie postav, jejichž myšlení a jednání je prostředím neustále ovlivňováno. Nejvíce parné je to na hlavních postavách celého románu.

Gervaisa i Coupeau jsou postavy naprosto typické pro naturalistický román. Většina událostí popisovaných v románu je líčena z Gervaisina zorného úhlu a je vyprávěna tak, že dotváří její osud. Je zcela ovlivněna svým původem i prostředím, do kterého se dostala po příchodu do Paříže. Zavinila si však sama svůj konec? V celém románu je vidět její touha se vzepřít svému osudu prací a poctivým životem, ale vliv okolí, zejména pak manžela, jeho zahálčivosti a alkoholismu, způsobily její pád. Od začátku až do konce románu je cítit její snahu vymanit se z neradostného života dělníků, ale vždy se stane něco, co jí v jejích snahách zabrání a připomene jí, že je nemožné, aby svému tragickému osudu unikla. Proto nakonec podlehne a pod vlivem Coupeaua i své slabé vůle rezignuje na spořádaný život.

3.2.5. Shrnutí

Zola v tomto díle uvádí čtenáře do prostředí nižších sociálních vrstev pařížského obyvatelstva žijících v okrajových částech města. Román poukazuje na špatné poměry, které v těchto místech panovaly a které tito lidé sami bez pomoci změnit nemohli.

Román *Zabiják* můžeme chápat i jako jakýsi manifest k vládě, k císaři, kteří sice propagují, že přestavbou Paříže se zlepší podmínky života lidových vrstev, ale situace se nezměnila pravděpodobně ani v době, kdy román vznikal - sedm let po pádu císařství.

3.3. Lístek lásky (Une page d'amour)

Román *Lístek lásky* vychází jako osmý v pořadí, stejného roku jako předchozí román *Zabiják*, tedy 1877. Příběh je zasazen do čtvrti Passy, nacházející se na pravém břehu řeky v západní části města na návrší Trocadéra, v blízkosti Boulogneského lesíku.

Na mapce¹⁰⁵ můžeme vidět, kde je tato čtvrť: situována:

Tentokrát Zola zavádí čtenáře do prostředí vyšší společenské vrstvy, mezi majetné obyvatele jedné z nejluxusnějších čtvrtí.

Román *Lístek lásky* je pravděpodobně nejméně známý z tohoto Zolova cyklu, což je nejspíše dáno jeho odlišností, neboť: se nesnaží nijak šokovat. Vydaný krátce po románu *Zabiják* měl nejspíše uklidnit rozbouřené emoce, které jeho drsný charakter vyvolal. *Lístek lásky* byl tedy pravděpodobně napsán s cílem zařadit se opět mezi „počestné spisovatele“¹⁰⁶ a jak sám Zola uvádí v dopise Edmondovi Goncourtovi „má být překvapením pro čtenáře.“¹⁰⁷

¹⁰⁵ Marie-Odile Merqnac, *op.cit.*, str. 20-21.

¹⁰⁶ J.O.Fischer, *op.cit.*, str. 68.

¹⁰⁷ *Id.*

Děj se odehrává v 50. letech 19. století, tedy v době, kdy modernizace a přestavby ovládly již téměř celou Paříž.

Základní osou románu je milostný příběh, který je poznamenán osudovou dědičností a jejími následky - nemocí fyzickou i psychickou.

Vedle toho je v tomto románu zachycena Paříž z úplně jiného pohledu než v ostatních dílech, nikoli na základě podrobného zkoumání zevnitř, ale zasněného vnějšího pohledu na její panorama.

Zola sám v jednom z dopisů napsaných roku 1892 vysvětluje, co ho vedlo k napsání tohoto románu:

Une page d'amour, écrite entre l'Assommoir et Nana, a dû être, dans ma pensée, une opposition, une halte tendresse et de douceur. J'avais, depuis longtemps, le désir d'étudier, dans une nature de femme honnête, un coup de passion, un amour (...). Le titre veut dire cela: une page dans une oeuvre, une journée dans une vie.¹⁰⁸

3.3.1. Základní linie děje

Hlavní hrdinkou je Helena, bohatá vdova, která po smrti manžela žije sama s dcerou Janou v Passy.

Původem z nepřiliš majetné rodiny kloboučníka Moureta z francouzského jihu, se do této vyšší skupiny obyvatel dostala díky sňatku se synem z bohaté rodiny, kterému strýc odkázal vysokou rentu.

V sousedství bydlí rodina lékaře Jindřicha Deberla, do kterého se Helena zamiluje. Jejich lásce však nebrání pouze jeho žena Julietta, ale hlavně Helenina dcera Jana, těžce nemocná a silně fixovaná na matku. Její nemoc se zhorší, když

¹⁰⁸ [http://emilezola.free.fr/d_j\)age%20d'amour.htm](http://emilezola.free.fr/d_j)age%20d'amour.htm)

usne v otevřeném okně, zatímco se z Heleny a Jindřicha stanou milenci.

Jana umírá na souchotiny a Helena se s výčitkami svědomí vdá za svého dobrého přítele a opouští navždy Paříž.

3.3.2. Historické souvislosti

Román se odehrává v 50. letech 19. století v době, kdy se Francie zapojila do tzv. Krymské války (1853-1856).

Původně se jednalo o konflikt pouze mezi Ruskem a Osmanskou říší kvůli turecké nadvládě nad Balkánským poloostrovem. Postupně však hrozilo, že se Rusko pokusí rozšířit své území na úkor Turecka, čímž by byla narušena rovnováha sil v Evropě. Roku 1854 se proti Rusku postavila Anglie a krátce na to, po jejím boku, i Francie.

Ve všech rozhodujících bitvách bylo Rusko poraženo a roku 1856 byla uzavřena mírová smlouva.

Diskuse hlavních postav na téma zahraniční politiky je jediným místem v celém románu, kde autor zmiňuje veřejné záležitosti, které v této době zajímaly pařížskou vyšší společnost.

Zajímat se o aktuální politické dění bylo tehdy znakem vzdělanosti a všeobecného přehledu. Proto se každý, kdo chtěl být ve společnosti uznáván, zabýval těmito problémy.

Východní otázka vášnivě zajímala Paříž, běžný hovor se točil kolem ní, každá jen trochu ve společnosti známá žena nemohla dost dobře mluvit o něčem jiném.¹⁰⁹

V tomto románu nenajdeme žádnou jinou zmínku o událostech v Paříži či jinde ve Francii, dokonce ani o Haussmannově přestavbě.

¹⁰⁹ Emile Zola, *Lístek lásky*, Praha, Lidové nakladatelství, 1972, str. 248.

3.3.3. Místo děje - Passy

Passy je bývalá komuna připojená k Paříži počátkem roku 1860. V době, kdy se odehrává tento román, tedy v 50. letech 19. století, byla tato část ještě samostatná.

Dnes společně s bývalou komunou Auteuil tvoří 16. pařížský obvod a je místem, kde žijí nejbohatší lidé z Paříže.

Stejně to bylo i v 19. století. Západ města byl tradičně osídlen šlechtou, která si zde stavěla své honosné rezidence. Za Druhého císařství začíná bohatnout střední vrstva pařížského obyvatelstva a s cílem vyrovnat se šlechtickým rodinám staví si právě zde své nové reprezentativní paláce.

Většina děje se odehrává v ulicích de Passy, Franklin a Vineuse, avšak samotná čtvrt: zde příliš popsána není. Jeden z mála popisů, které autor nabízí je následující:

Šla Vinnou ulicí, zabočila do Raynouardovy a pak se pustila Vodní uličkou, podivným příkrým schodištěm vtištěným mezi zdmi sousedních zahrad, které se z výšin Passy svažovalo k nábřeží.¹¹⁰

Nacházíme zde také zmínku o její vzdálenosti od centra města, což z tohoto místa činilo jakousi oázu klidu, stranou od běžného ruchu Paříže.

V největším tichu, kdy hluk ve čtvrti dávno odumřel, odbily hodiny jednu. Na tato návrší Trocadéra vysílala Paříž jen svůj vzdálený hukot.¹¹¹

Při popisu Janina pohřbu autor podrobněji zobrazuje Passyský hřbitov:

¹¹⁰ Emile Zola, *Lístek lásky*, str. 29.

¹¹¹ *Ibid.*, str. 7.

Obrovská podezděná zeď se zvedá z bulváru de la Muette, hřbitov je jako ohromná terasa, která ční nad návrším, nad Trocadérem, nad širokými třídami, nad celou Paříží.¹¹²

Vzhledem k vyvýšené poloze této čtvrti se Zola soustředil hlavně na popis velkoměsta ležícího pod návrším Trocadéra, zvláště na jeho panorama.

3.3.4. Obraz Paříže v románu

Paříž je v tomto románu znázorněna velmi nečekaně. Narozdíl od ostatních románů, kde je město zobrazeno z vnitřního pohledu, tzn. popis jednotlivých ulic, domů, špíny či bohatství, zde Zola nabízí čtenáři úchvatné panoramatické pohledy na Paříž z téměř ptačí perspektivy.

Pravděpodobně inspirován svými přáteli, které měl mezi malíři, zobrazil zde Zola město jako na velkých impresionistických obrazech ve všech denních i nočních hodinách, za různého počasí:

Toho jitra probouzela se Paříž s úsměvem lenosti. Pára, která se táhla údolím Seiny, zaplavila oba břehy. Byl to lehký, jako mléčný opar, který prosvětlovalo pomalu rostoucí slunce. Pod tímto plujícím mušelinem, který byl barvou ročního údobí, nebylo z města nic vidět.¹¹³

V předmluvě k prvnímu ilustrovanému vydání roku 1884 Zola podrobně vysvětluje, jaké osobní důvody ho vedly k sepsání *Lístku lásky*, a zároveň se obhajuje před kritikou, která mu vyčítala únavné, neustále se opakující popisy Paříže, které uzavírají všech pět kapitol.

¹¹² Emile Zola, *Lístek lásky*, str. 275.

¹¹³ *Ibid.*, str. 50.

Na myšlenku napsat takový román, kde by Paříž hrála roli nehybného, lhostejného pozorovatele lidských osudů, připadl, jak sám uvádí, „aux jours misérables de ma jeunesse“¹¹⁴, kdy žil v půdním bytě na předměstí, odkud bylo možno vidět téměř celé město. Paříž, dle Zoly, byla svědkem jeho smutku, trápení, lásek i štěstí. Od té doby snil o díle, kde město bude jednou z hlavních postav.

Paříž je v románu vskutku všudypřítomná, hraje zde nejen roli jakéhosi nezaujatého svědka všech událostí a příběhů jednotlivých postav, ale často je i jediným společníkem v jejich osamocení. Zde jsou uvedeny příklady:

Jediným oddechem, kterého si dopřávala během těch dlouhých hodin práce, byl pohled na široký obzor, na velikou Paříž, která před ní rozkládala rozvlněné moře svých střech. Ze svého osamělého koutku měla výhled na nesmírné kamenné město.¹¹⁵

Po tři měsíce, kdy nevycházela, přikována k Janinu lůžku, neměla v bdění u nemocné jiného společníka než velkou Paříž, rozkládající se na obzoru. (...) Byla tam v každý ten čas, sdílela s ní její bolesti a naděje, jako přítelkyně, která se vnucuje. Stále ji neznala, nikdy nebyla tak daleko od ní, nikdy méně nedbala o její ulice a lidi; a vyplňovala její samotu.¹¹⁶

Děj je úmyslně situován do bytu, ze kterého je nádherný široký rozhled na město, ve kterém se však odehrává soukromé rodinné drama. Kontrast zde tvoří malý byt, konkrétně pokoj nemocné Jany, a veliká Paříž ležící pod ním v údolí.

<http://emilezola.free.fr/dj?age%20d'amour.htm>

^{Us} Emile Zola, *Listek lásky*, str. 27.

^{1X6} *Ibid.*, str. 165.

Většina popisů Paříže je zobrazena Heleninýma a Janinýma očima, tedy očima lidí, kteří město znají pouze z dálky a neví nic o něm ani o jeho obyvatelích.

Pohlížely dál na Paříž a nesnažily se ji už poznávat. Bylo to velmi příjemné mít ji tady a neznát ji. Zůstávalo nekonečno a neznámo. Jako by se zastavily na prahu světa, jenž jim skýtal věčnou podívanou, a odmítaly do něho vstoupit. Často je Paříž znepokojovala, když k nim vysílala svůj horký vzrušující dech.¹¹⁷

Následující popis Paříže je jeden z těch, které uzavírají všech pět částí knihy:

Měsíčný kotouč slunce začínal už osvětlovat tmavý hřbet meudonských pahorků. Nad Paříží se šikmé paprsky ještě protáhly. Stín, nesmírně zvětšený, pokrýval celou čtvrt: Saint-Germain; kdežto Opera Invalidovna, Svatojakubská věž, sloupy a špičaté věže pruhovaly cervene pravý břeh. Linie průčelí prohlubně ulic, vyvýšené ostrůvky střech hořely tlumeněji.¹¹⁸

3.3.5. Hlavní postavy

Zola se v tomto díle téměř nezabývá názory lidí z vyšších sociálních vrstev na události, které se v Paříži odehrávaly, pouze velmi stručně v souvislosti se zahraniční politikou. Zde některé postavy komentují účast Francie v Krymské válce, což můžeme vidět například v rozhovoru Julietty se sestrou Pavlínou:

„Dejte mi přece pokoj!“ křičela Julietta, „naším zájmem je přece podporovat Turecko.“ „Já jsem

¹¹⁷ Emile Zola, *Lístek lásky*, str. 58.
¹¹⁸ *Ibid.*, str. 113.

hovořila s jedním Rusem," odpověděla Pavlína, (...) „V Petrohradě nás mají rádi, tam jsou naši praví spojenci.“¹¹⁹

Román *Lístek lásky* zavádí čtenáře do prostředí příslušníků bohaté pařížské buržoazie. Hlavní hrdinka Helena je zde znázorněna jako jediná počestná bytost, toužící po opravdové lásce, která jí však není osudem dopřána.

Celý svůj dosavadní život obětovala své dceři Janě, která své chatrné zdraví i labilní psychiku zdělila po své prababičce. Janina tragická smrt, poznamenaná okolnostmi matčina vztahu s Jindřichem, zatvrdila Helenino srdce a „déchire dans sa vie la page d'amouré á peine commencée.“¹²⁰

Heleniným opakem je Julietta, manželka doktora Deberla, žena velmi povrchní, dbající pouze o sebe a toužící po milostném dobrodružství.

Pravidelně zve k sobě domů své přátele, pořádá večírky, kde se scházejí lidé stejně situovaní, kteří však mají svá tajemství v podobě cizoložství, dluhů apod.

Pro Helenu je zjištění těchto slabin společnosti, ve které se ocitla/velice šokující a nepochopitelné.

(...) byla na večírku u doktora teprve podruhé. Byla tu všechna velká buržoazie z Passy, lidé velmi bohatí. „(...) Paní de Chermette vdá svou dceru za toho velkého blondýna, s nímž držela půl roku... Hle alespoň jedna tchýně, která bude milovat svého zete.“

(...) „Manžel paní Levasseurové hovoří s milencem své ženy.“ (...) V této důstojné společnosti, mezi touto napohled počestnou buržoazií, jsou tedy jen provinilé

¹¹⁹ Emile Zola, *Lístek lásky*, str 247.

¹²⁰ F.C. Ramond, *Les Personnages des Rougon-Macquart*, Paris, Bibliothèque-Charpentier, 1928, str. 331.

ženy? Její provinciální přísnost žasla nad promiskuitou trpěnou v pařížském životě.¹²¹

Zola zde tak nelítostně odhaluje pokrytectví pařížské vyšší společnosti, která navenek dává najevo svoji počestnost, vzdělanost, zájem o náboženství, charitu, umění apod., avšak ve skutečnosti se jedná pouze o výsledný dobrý dojem. Uvnitř mohou být tito lidé stejně zkažení, jako dokáží být lidé pocházející z nejnižších vrstev.

A čím je dle autora toto způsobeno? Z textu vyplývá, že za tento jev může hlavně přemíra peněz a volného času.

Juliettino pokrytectví, přelétavost a lehkomyšlnost jsou nejpatrnější při návštěvách kostela:

Paní Deberlová byla dojata. Náboženství se jí líbilo jakožto citový projev dobrého vkusu.¹²²

a zařizování Janina pohřbu:

Přišla se vrhnout Heleně do náručí. Pak, jak něco zaslechla, zmocnila se jí myšlenka vystrojit malé nebožce dojemný pohřeb a brzy jí celou zaujala.¹²³

V tomto románu není psychologie postav tolik zřejmá jako v jiných Zolových dílech, ovšem je zde dobře analyzována pařížská buržoazie, její zvyky, typické rysy a hlavně negativní stránky osobnosti, které jsou mnohdy pečlivě skrývané za pozlátko peněz a dobrého jména.

3.3.6. Shrnutí

Zola napsal tento román jako oslavnou báseň na krásu a velikost Paříže, jejích širokých panoramat, které zachycuje 2 vrcholku Trocadéra.

¹²¹ Emile Zola, *Lístek lásky*, str. 180.

¹²² *Ibid.*, str. 119.

¹²³ *Ibid.*, str. 267.

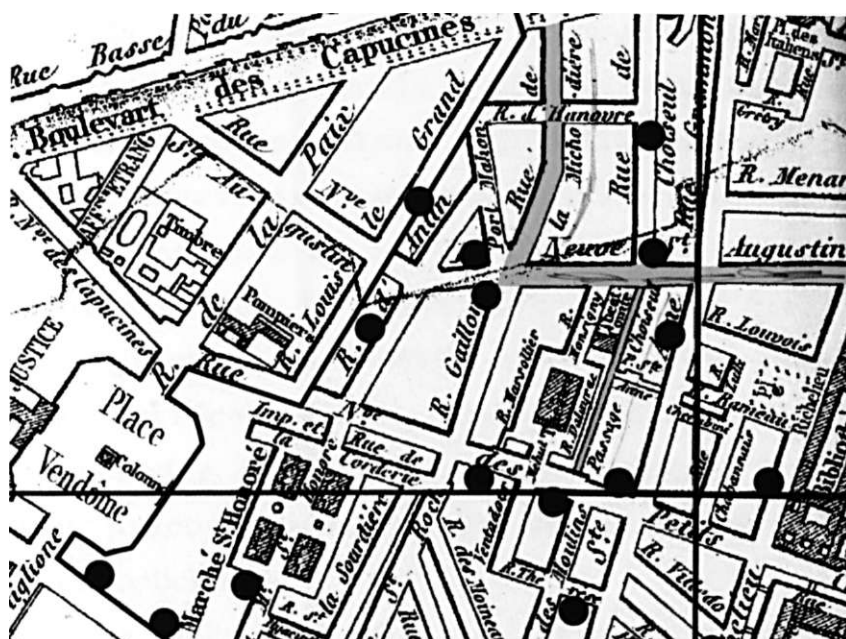
Zároveň je to i studie počestné ženy, která si i v pokryteckém prostředí vyšší společnosti snaží zachovat sebeúctu a čest.

3.4. U Štěstí dam (Au Bonheur des Dames)

Román *U Štěstí dam* je v pořadí jedenáctým dílem cyklu vydaným roku 1883.

Děj se odehrává v Paříži na pravém břehu Seiny nedaleko Louvru a Pláce Vendôme.

Na mapce¹²⁴ můžeme vidět, do kterých míst situoval Zola obchodní dům, který hraje v románu jednu z hlavních rolí, i malé uličky staré Paříže, kde se pohybují hlavní postavy.

Obchodní dům U Štěstí dam Zola umístil na nároží ulic Michodière et Neuve St. Augustin, průčelí směřovalo na Gaillonovo náměstí. Obchod starého Baudua byl situován do ulice Michodière.

Zola v románu představuje velký pařížský obchodní dům v jeho největším hospodářském rozmachu, který byl zvláště typický pro pařížský „haut commerce”.¹²⁵ Současně s jeho podrobným popisem zachycuje i osudy lidí spjatých s celým provozem

¹²⁴ Marie-Odile Mergnac, *op.cit.*, str. 52.

¹²⁵ J.O. Fischer, *op.cit.*, str. 69.

obchodu. Jsou to lidé, kteří jsou jím společensky vynášeni nebo sráženi na kolena podle toho, jak obratně se mu dokáží přizpůsobit.

3.4.1. Základní linie děje

Ústřední postavou je Octave Mouret, syn Františka Moureta a Marty Rougonové z Plassansu. Díky výhodnému sňatku s vdovou po zakladateli pařížského obchodního domu U Štěstí dam se stává boháčem a po její smrti i majitelem veškerého bohatství. Octave je považován za obchodního génia, který dokonale ovládá obchodní strategii i psychologii zaměstnanců a zákazníků, které tak dokonale využívá. Neustále investuje a rozšiřuje obchod podle zákonů kapitalistického podnikání a nepřipouští si soucit se zaměstnanci ani s konkurencí, kterou tvoří drobní obchodníci ze čtvrti.

Druhou hlavní postavou je chudá dívka Denisa, která se svými dvěma bratry přichází do Paříže z venkova po smrti rodičů. Žádá o pomoc strýce Baudua, který vlastní malý, postupně krachující obchod s látkami v blízkosti Štěstí dam. Vzhledem k nedostatku pracovních míst, se Denisa uchází o místo v Mouretově velkoobchodě.

Chudá dívka se díky své pílí a skromnosti vypracovává na zástupkyni vedoucí oddělení a později i na vedoucí oddělení prádla pro děti.

Román, který se věnuje hlavně popisu obchodu a jeho mašinérii, je prodchnut něžným milostným příběhem, který postupně vzniká mezi Denisou a Octávem. Mouret, který byl zvyklý ženy jen využívat, si uvědomuje, že Denisu, která ho zpočátku vytrvale odmítá, protože nechce, aby byla považována za jednu z jeho mnoha milenek, miluje.

Když se dozví, že Denisa se chystá dát výpověď a vrátit se zpět na venkov, požádá ji o ruku. Ona nakonec souhlasí.

3.4.2. Historické souvislosti - historie pařížských obchodních domů

První velký obchodní dům postavený v Paříži je Le Bon-Marché, který dodnes stojí na místě svého založení - mezi ulicemi Rue de Sèvres, Rue de Babylone a Rue du Bac v sedmém pařížském obvodu.

Obchod byl založen roku 1838 bratry Videauovými, ale roku 1848 dochází ke spojení s Aristidem a Marguerite Boucicautovými, kteří se na počátku 50. let rozhodnou investovat do přestavby obchodu podle nového pojetí velkých obchodních domů, tzn. rozšíření sortimentu, stálé ceny apod. Úspěch, který následuje, jim umožní roku 1869 zvětšení obchodu, jeho celkovou přestavbu a další modernizaci.¹²⁶

Práce trvala do roku 1887 a byla provedena nejlepšími architekty doby - Louis-Charles Boileau spolupracoval s Gustavem Eiffelem, který zde poprvé použil kovovou konstrukci působící lehčeji než dosud používané zdivo.¹²⁷

Vznikla tak funkcionalistická moderní budova, kterou Zola v románu výstižně charakterizoval slovy: „Byl to chrám moderního obchodu“.¹²⁸

Aristide Boucicaut uplatnil svůj obchodní talent i při zařizování obchodu, aby přilákal co nejvíce zákazníků. Vedle jednotlivých oddělení zde nechal zřídít i nejružnější relaxační místa pro unavené zákazníky, například čítárny, a aby svou klientelu ještě rozšířil, zavedl i malé pozornosti pro zákaznice a jejich děti - nechal rozdávat balónky nebo květiny.

Podle vzoru Le Bon Marché začaly v Paříži vznikat další obchodní domy - Les Grands Magasins du Louvre, založený roku

¹²⁶ http://fr.wikipedia.org/wiki/Le_Bon_March%C3%A9

¹²⁷ <http://www.lebonmarche.fr/>

¹²⁸ Emile Zola, *U Štěstí dam*, Praha, Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1966, str. 212.

1855 Alfrédem Chauchardem, Augustem Hériotem a Charlesem Eugénem Farém, který byl však uzavřen roku 1974.¹²⁹

Jako další významné obchodní domy je možno uvést i Le Printemps, založený roku 1865 Julem Jaluzotem, jehož hlavní budova se nachází na bulváru Haussmann a dodnes má v Paříži celkem 22 poboček.¹³⁰

Dále La Samaritaine, který byl založen obchodníkem Ernestem Cognacquem a jeho ženou Marie-Louisou, bývalou zaměstnankyní Le Bon Marché.¹³¹

Všechny tyto obchodní domy vznikaly jako reakce na rozrůstající se Paříž a její proměnu v moderní velkoměsto. Haussmannova přestavba a probourávání širokých bulvárů umožnily stavby právě těchto gigantických obchodů a velkých paláců, do té doby naprosto nevídaných.

S tím souvisí i konkurenční boj mezi novými velkými obchody a drobnými soukromými obchodníky, kteří byli z trhu postupně a nelítostně vytlačováni \ neboť nebyli schopni reagovat na nabídku velkých obchodů, které neustále snižovaly ceny a rozšiřovaly sortiment.

Emile Zola ve svém románu reagoval na tyto změny v obchodování. Jeho obchod U Štěstí dam je inspirován převážně úspěchy a přestavbou Le Bon Marché. Postava Octava Moureta je pravděpodobně obrazem geniálních obchodníků Aristida Boucicauta či Augusta Hériota a do chudé prodavačky Denisy nejspíše stylizoval postavu Marie-Louisy, manželku zakladatele La Samaritaine a bývalou zaměstnankyni u Le Bon Marché.

Politika nemá v tomto románu téměř žádné významné místo. Stávající režim nebo osobnost císaře jsou zde zmíněny pouze na dvou místech. První v okamžiku, kdy se starý obchodník

¹²⁹ http://fr.wikipedia.org/wiki/Le_Bon_March%C3%A9

¹³⁰ http://fr.wikipedia.org/wiki/Magasins_du_Printemps

¹³¹ http://fr.wikipedia.org/wiki/La_Samaritaine

Bourras bouří proti zbourání jeho domu, který nechce za žádnou cenu opustit: „Ne! Ne! Kde jsem, tam zůstanu! Ani císař se vším svým vojskem by mě odsud nedostal!“¹³²

Tím dává najevo svůj negativní postoj k modernizaci města, změnám v obchodování i k režimu, který je tím vším vinen.

Druhou příležitostí, kde Zola učinil velmi stručnou narážku na politické události, je setkání pařížské smetánky v salónu madame Desforgesové. Zde Mouret zmiňuje slavnost, která se v Paříži konala na počest pruského krále. Žádné jiné zmínky o politickém dění nebo postoje postav k těmto událostem tento román neobsahuje.

3.4.3. Místo děje - zobrazení obchodů v románu

Podobně jako v románu *Břicho Paříže*, i zde převažují dlouhé popisy, ve kterých se kupí množství nejrozličnějších materiálů a barev, a stejně jako velkou tržnicí byl Zola podobně fascinován i moderními obchodními domy. Snažil se tak vytvořit „le poème de l'activité moderne“¹³³, což pro něj symbolizovalo i prostředí velkoobchodu.

Zola pečlivě zkoumal prostředí obchodního domu, často navštěvoval Le Bon Marché, který procházel postupně po všech odděleních, zpovídal prodavače, prodavačky i další zaměstnance. Jeho žena Alexandrine pro něj sbírala katalogy, ze kterých také čerpal inspiraci.¹³⁴

První popis dšmu U Štěstí dam, který nabízí čtenáři, je následující:

Na nároží Michodierské a Novoaugustinské ulice stál obchod s módním zbožím a jeho výklady zářily ve

¹³² Emile Zola, *U Štěstí dam*, str. 173.

¹³³ Henri Mitterand, *op.cit.*, str. 59.

¹³⁴ *Id.*

vlahém bledém říjnovém světle jasnými barvami.(...)
V členěném průčelí na Gaillonově náměstí dosahoval vchod, celý skleněný, až k mezipatru a kolem samé složité zlacené ozdoby! Dvě alegorické postavy, usměvavé ženy s hlubokým výstřihem, napolo nakloněné dozadu, roztahovaly vývěsní nápis - Štěstí dam. A dál pokračovala skla výkladů (...) zabíraly tam kromě rohového domu ještě čtyři další, dva vlevo, dva vpravo, přikoupené a nedávno upravené.¹³⁵

Kromě vnějšího vzhledu si Zola samozřejmě všímá i vnitřního zařízení domu. Pečlivě popisuje jednotlivá oddělení, podzemní sklady i místa, kde se přijímalo zboží.

Dále si všímá zázemí, které dům poskytoval svým zaměstnancům, například ubytovny nebo společné jídelny.

Je zde také přesně popsán vnitřní chod obchodního domu, tzn. otevírací doba, příchody zaměstnanců, střídání se po skupinách v jídelně na obědy a večeře i povinnosti od jednotlivých zaměstnanců až po vedoucí obchodu.

Jak již bylo uvedeno výše, obchodní dům je zde představen jako svatyně moderních aktivit, jako symbol doby, která ve svém vývoji směřuje rychle kupředu.

Stejně jako reálnou přestavbu a rozšíření Le Bon Marché v letech 1869-1887, kterou uskutečnil Aristide Boucicaut, je v románu přesně popsána modernizace Štěstí dam.

Doba Druhého císařství přála novým moderním podnikům. I za tímto účelem se bouraly staré části Paříže, úzké uličky a malé obchody musely ustoupit širokým třídám, kde se stavěly nové obchodní domy, hotely a paláce.

Vedle obchodního domu mají v románu své místo i staré části Paříže, často ležící v sousedství moderní výstavby.

¹³⁵ Emile Zola, *U Štěstí dam*, str. 7-8.

Jako kontrast k domu U Štěstí dam je zde malý obchod Denisina strýce Baudua, Starý Elbeuf. Jeho popis dává silný protiklad k modernímu obchodu:

Dům natřený starou zvětralou malbou, nízký mezi velkými sousedními paláci ve stylu Ludvíka XVI., měl v průčelí jen tři okna, a ta čtvercová okna bez prořezávaných okenic byla vybavena prostě kovovým zábradlíčkem a dvěma zkříženými tyčemi. Ale ve vší té holosti Denisu, jež měla oči ještě plné jasných výloh Štěstí dam, zarazil především krám v přízemí, nizoučký až ho strop tlačil k zemi, a nad ním velmi nízké mezipatro, s věžeňsky zamřížovanými půlměsíčovými okny. Dřevěné obložení, stejně zbarvené jako vývěsní štít, totiž tmavozeleně jako lahve - čas ovšem přidal okr a špínu - chránilo vlevo i vpravo dvě hluboké tmavé a zaprášené skříně, v nichž bylo málo vidět na hromadu naskládané látky. Otevřené dveře jako by vedly do vlhkého temna sklepení.¹³⁶

Tento i jemu podobné obchody zákonitě krachovaly, nebot: nedokázaly konkurovat dobře zásobeným velkým obchodům. Stejně jako například podnik obchodníka Vinç:arda, který byl sice „čistý a světlý, přepychově, docela moderně zařízený, ale přeci jen malý s nepatrnými zásobami zboží.“¹³⁷

Jako jeden z nejvytrvalejších starých soukromníků je zde popsán obchodník Bourras, který vedl obchod s holemi a deštníky, opravoval je a sám vyřezával rukojeti. Jeho obchod jako poslední odolával zboření, aby uvolnil cestu rozrůstajícímu se obchodnímu domu.

(...) barák na spadnutí všel mezi Štěstí dam a palácem ve stylu Ludvíka XVI., vražený záhadným

¹³⁶ *Émile Zola, U Štěstí dam, str. 11.*

¹³⁷ *Ibid., str. 20.*

způsobem do úzké mezery, v níž se tísnily jeho dvě nízká poschodí.¹³⁸

V románu je pak velmi sugestivně popsán marný boj drobných soukromníků s velkým obchodním domem, jehož majitel se rozhodl zabrat celé okolí a trumfnout i další velké obchodní domy, například Louvre (Les Grands Magasins du Louvre) či „Láci“ (Le Bon Marché):

Mouret už dávno snil o uskutečnění svého starého plánu, že zabere pro Štěstí dam celý blok domů od Monsigniho ulice po Michodierskou, od Novoaugustinské po třídu Desátého prosince. (...) Dokud bude hlavní vchod v Novoaugustinské, v tmavé ulici staré Paříže, bude jeho dílo vadné, nebude logické, chtěl svůj dům ukázat nové Paříži (...).¹³⁹

Staré čtvrti postupně kapitulují, neboť Mouret neustále vykupuje veškeré nájemní smlouvy okolních domů, je naplánována stavba nové třídy a zároveň rozšíření Štěstí dam. Při líčení konkurenčního boje Zola uznává objektivní zákonitosti kapitalistického podnikání, přesto podle něj i v obchodování hraje biologický faktor důležitou roli, neboť „je zapotřebí smrti, aby mohl být zaset nový život“ a „kupředu se jde jen přes mrtvé“.¹⁴⁰

Nový zmodernizovaný obchodní dům je v románu zobrazen jedním z dlouhých popisů. Jeho nový vzhled opět připomíná rekonstruovaný Le Bon Marché:

Uprostřed, po ose za hlavním vchodem, vedla celým domem dlouhá ústřední galerie, vedle ní z boku dvě menší, Monsigniho galerie a Michodierská. Dvory

¹³⁸ Emile Zola, *U Štěstí dam*, str. 23.

¹³⁹ *Ibid.*, str. 281-282.

¹⁴⁰ J.O. Fischer, *op.cit.*, str. 69-70.

pokryli skleněnou střechou a změnili je v prodejní dvorany, nad přízemím se zvedala kovová schodiště, z galerie do galerie vedly v obou poschodích kovové mosty. Architekt, náhodou bystrý mladý člověk, milující nové časy, použil kamene jen v suterénu a pro úhelné pilíře, jinak celou kostru postavil z kovu, všechny přepážky a trámy podpíraly sloupy. Stropy i vnitřní přepážky byly z cihel. Všude se získala spousta místa, vzduch i světlo sem mohly proudit naplno, zákazníci pohodlně procházeli pod těmi smělymi, daleko sahajícími železnými spojkami.(...)Nyní bylo devětatřicet oddělení a obchodní dům měl osmnáct set zaměstnanců, z toho dvě stě žen. Vznikal nový svět v tom zvučném prostředí vysokých kovových lodí.¹⁴¹

Zánik starých soukromých obchodů ve čtvrti je pak v románu symbolizován pohřbem Denisiny sestřenice. Jenůfka zemřela na souchotiny, které rychleji postupovaly v nezdravém ovzduší zatuchlého starého obchodu, ale i steskem po svém snoubenci, který ji opustil kvůli Kláře, prodavačce ze Štěstí dam.

Ta dívenka jde do hrobu jako celá naše čtvrt: ... To je mi jasné, starý obchod může jít za těmi bílými růžemi, které jí házejí do hrobu.¹⁴²

Velké obchodní domy jsou zde symbolem nové doby, která přináší pokrok a je tedy nutné se mu přizpůsobit nebo mu podlehnout. Zola zde obchod popisuje jako velkou mašinerii, stroj s přesným chodem a pravidly, který pohlcuje všechno a všechny - zboží, zákazníky, zaměstnance a ničí bezohledně svoji konkurenci.

¹⁴¹ Emile Zola, *U Štěstí dam*, str. 212-213.

¹⁴² *Ibid.*, str. 334.

3.4.4. Hlavní postavy a jejich názory na události

Postavy, které v románu vystupují a dávají najevo své názory na události v Paříži, můžeme rozdělit do tří skupin a opět je ztotožnit s reálnými názory lidí, kteří zažili tuto dobu prudkého rozvoje města a podnikání.

První skupinu představuje Octave Mouret, tvrdý zastánce rychlého rozvoje obchodu a modernizace, který se všemi prostředky snaží využít dobu i režim k rozšíření svého obchodu, moci a bohatství.

Mouretova tvrdá povaha schopného obchodníka, jakými byli bezesporu i Aristide Boucicaut a August Hériot, je dobře vidět v jeho názorech, kterými obhajuje své jednání:

A nikdo po něm nemůže rozumně chtít, aby se ruinoval proto, že by chránil drobné krámy v okolí. Ostatně kdyby se zbláznil a zavřel Šťěstí dam, vznikl by v okolí jiný velký obchodní dům, protože ta myšlenka nyní všude visí ve vzduchu, závan tohoto století všude zasel vítězství velkých průmyslových a obchodních paláců a zároveň sráží staré stavby. (...) jeho gesto posílalo do hrobu, smetalo a odnášelo do společného pohřebiště mrtvolu starého obchodu, jehož zplesnivělé a špinavé zbytky začínají být pouhou ostudou světlých ulic nové Paříže.¹⁴³

Do této skupiny můžeme zařadit všechny, kteří se aktivně rozhodli pro nový způsob obchodování, čímž vlastně také podpořili i režim Druhého císařství, který modernizaci města i podnikání umožnil.

Patřili by sem například Mouretovi spolupracovníci a konkurenti, bohaté zákaznice a dokonce i Denisa, která ač chudá a pocházející z venkova, souhlasila s moderním způsobem

¹⁴³ Emile Zola, *U Šťěstí dam*, str. 336.

obchodování a všeobecným rozvojem a současně si přála zlepšení pracovních podmínek zaměstnanců. Do jejích úst Zola vložil své vlastní, mnohdy naivní, myšlenky o socialismu:

(...) viděla ideální obrovský obchodní dům, obec obchodu, kde každý bude mít přesný podíl na zisku podle svých zásluh, bude mít zajištěnou budoucnost, zajištěnou nějakou smlouvou.¹⁴⁴

Do druhé skupiny by patřily postavy, které reprezentují názory lidí zásadně nesouhlasících s modernizací a s přestavbou města. Jsou to majitelé starých tradičních obchodů, specializujících se téměř výlučně na jediný druh zboží. Tyto obchůdky, nacházející se často v místech staré Paříže, postupně krachují a jsou bourány, aby uvolnily místo nové výstavbě.

Tuto skupinu představuje rodina Denisina strýce Baudua a starý obchodník Bourras, kteří se nechtějí smířit s novou dobou a všemi jejími projevy.

Třetí skupina představuje většinu, masu lidí, kteří stojí mezi těmito dvěma zneprátenými stranami. Lidé často chudí, kteří se nezajímají o konkurenční boj, ale pro něž však možnost práce ve velkém obchodním domě znamená východisko z bídy.

Psychologie postav má v románu bezesporu své důležité místo. Jde hlavně o psychologii zaměstnanců a zákazníků obchodního domu, kterými se dá snadno manipulovat.

Je zde také popsán konkurenční boj mezi jednotlivými zaměstnanci i Mouretovy rafinované postupy k přilákání a ovládnutí zákazníků. Tyto, často velmi bohaté, ženy jsou zde vyličený jako bytosti posedlé po nabízeném zboží a schopné snížit se i ke krádežím a podvodům.

¹⁴⁴ *Émile Zola, U Štěstí dam*, str. 319.

Jak již bylo uvedeno výše, politické názory postav se v románu téměř nevyskytují. Pouze lze předpokládat sympatie pro Císařství u bohatých obchodníků a nenávist u krachujících majitelů starých obchůdků.

3.4.5. Shrnutí

Tento román uvádí čtenáře do prostředí bohatých podnikatelů, pařížské smetánky i chudých drobných obchodníků a lidí pocházejících z nuzných poměrů.

Zola napsal tento román, aby ukázal novou etapu vývoje francouzského obchodu, který se snaží vyrovnat se tempu rychle se rozvíjejícího průmyslu.¹⁴⁵

Je to dílo, které se dle Mitteranda dodnes cituje na kurzech marketingu a přináší kvalitní dokumentaci historie obchodu.¹⁴⁶

Zároveň je to i úžasný milostný příběh, který je poměrně ojedinělý v celém Zolově díle už jen tou skutečností, že končí šťastně.

¹⁴⁵ J.O.Fischer, *op.cit.*, str. 69.

¹⁴⁶ Henri Mitterand, *op.cit.*, str. 59.

Závěr

Tato diplomová práce s názvem *Obraz Paříže v díle Emila Zoly* si vytyčila za cíl analyzovat vybraná díla tohoto francouzského autora a ukázat tak, nakolik a jakým způsobem se v nich odrazilo téma města Paříže.

K rozboru byly zvoleny čtyři romány z cyklu *Les Rougon-Macquart* - *Břicho Paříže*, *Zabiják*, *Lístek lásky* a *U Štěstí dam*.

Zola měl k Paříži velice blízký vztah, proto se téma města a událostí politických i kulturních, objevují ve většině jeho děl. To je případ i tohoto dvacetidílného cyklu, jehož většina se odehrává právě v Paříži. A jak podtitul k této románové fresce napovídá, autor se rozhodl zde zobrazit nejen historii jedné rodiny, ale i historii doby.

Jak bylo uvedeno v úvodu, Paříž v Zolově díle byla analyzována podle těchto kritérií: historické události zmíněné v románech, místo děje a postavy románů, jejich osudy a názory.

Z toho plynou následující závěry:

Historické události odehrávající se v Paříži během Druháho císařství jsou obsaženy ve všech analyzovaných románech. Nejlépe a nejpodrobněji je zaznamenán státní převrat Ludvíka Bonaparta v prosinci roku 1851 a jeho důsledky, například sankce pro přívržence republiky, deportace apod. v díle *Břicho Paříže*.

Naopak v románu *Zabiják* jsou politické události odsunuty více do pozadí; Zola se zde věnuje v první řadě znázornění prostředí pařížské periferie a jejích problémů.

Romány *Lístek lásky* i *U Štěstí dam* téměř neobsahují žádné podrobnější informace o dění v Paříži. v prvním ze zmiňovaných románů je jen velmi stručná narážka na zahraniční

politiku, konkrétně Krymskou válku (a druhý taktéž pouze stručně zmiňuje přítomnost pruského krále Viléma I. v Paříži. Haussmannova modernizace města je více či méně podrobně zmíněna ve všech analyzovaných románech kromě *Lístku lásky*, kde je město zobrazeno pouze z vnějšího pohledu nezasvěceného pozorovatele. V románu *Břicho Paříže* je modernizace města symbolizována hlavní tržnicí; *U Štěstí dam* moderním obchodním domem, demolicemi starých čtvrtí města a stavbou nových bulvárů; v *Zabijáku* velkým činžovním domem, postaveným pro vysídlené dělnické obyvatelstvo, a je zde zachycen i postup modernizačních prací na předměstí Paříže.

Místa děje jednotlivých románů jsou pečlivě vybrána. V každém z nich najdeme jiné pařížské prostředí, které je vždy něčím charakteristické.

Například v románu *Břicho Paříže* je to tržnice, její každodenní ruch, rozlehlost a množství výrobků, které se zde prodávaly. Je zachycena v každé denní i noční době, jsou zde popsány jednotlivé pavilony, podzemní sklady, způsob zásobování, práce inspektorů i předpisy, které se zde musely dodržovat.

Román *Zabiják* zavádí čtenáře do prostředí pařížského předměstí. Popisy prostředí i života obyvatel jsou velmi drsné, syrové a podávají obraz drsného života chudých dělníků a řemeslníků v modernizující se Paříži

Zola pojal toto dílo jako manifest či upozornění na četné problémy, se kterými se zde lidé potýkali, tzn. nezaměstnanost, nízké mzdy a rozšířený alkoholismus.

Děj *Lístku lásky* je zasazen do čtvrti Passy, která již v 19. století patřila mezi nejluxusnější adresy. Nachází se na návrší Trocadéra, odkud byly nádherné výhledy na Paříž. Město zde zaujímá mimořádné místo, neboť hraje jednu z hlavních rolí, a nikoli čtvrt: Passy, kde se příběh odehrává. Paříž, její panorama, je zde zobrazena jako na velikých malířských

plátnech, a to ve všech okamžicích dne, v noci, za různého počasí - zalitou sluncem, v mlze i v dešti.

Pokud zobrazení města v *Lístku lásky* porovnáme s obrazem v ostatních analyzovaných románech, poznáme, čím je toto dílo tak odlišné. Zde je Paříž zobrazena zvenčí, očima pozorovatele, který ji nezná, také jeho problémy či důležité události mu jsou naprosto vzdáleny. Vidí pouze její široké panorama, tisíce střech a obrysy historických budov. V ostatních románech je město zobrazeno zevnitř, podrobným popisem téměř každé ulice ve zmiňované čtvrti, jejích obyvatel a jejich života. Proto není v *Lístku lásky* zmiňována Haussmannova modernizace a učiněna jen velmi stručná narážka na zahraniční politiku.

Děj románu *U Štěstí dam* se odehrává ve čtvrti téměř v centru města a hlavní roli zde hraje velký obchodní dům, další ze symbolů modernizující se Paříže. Hlavní osou románu je popis tohoto obchodu v době jeho největší slávy a hospodářského rozmachu.

Část děje je situována i do blízkých ulic, posledních částí staré zástavby, kde se nachází poslední tradiční soukromé malobchody.

Podrobně je zde také popsána postupující přestavba Paříže - bourání starých čtvrtí, stavby nových ulic a výstavních domů, atmosféra, která ve městě panovala během modernizace i velký hospodářský rozmach města té doby.

V Zolových románech jsou zastoupeny téměř všechny sociální vrstvy pařížského obyvatelstva od těch nejbohatších po ty, kteří žijí v úplné bídě.

V románu *Břicho Paříže* je popisován způsob života lidí spjatých s tržnicí - prodavačů, obchodníků z blízkých ulic, dělníků, inspektorů a dalších.

Na smyšleném příběhu tak autor ukazuje osudy skutečných Francouzů, kteří zažili dramatické okamžiky státního převratu

i dobu po něm. Postavy, které zde dávají najevo svůj názor na události, jsou nejčastěji odpůrci stávajícího režimu nebo pasívní většina, která se v politice neangažuje.

Ačkoli se Zola snažil být zcela nestranný a nevkládat do románu svůj osobní názor na tyto události, je patrné, že vlastním přesvědčením byl republikán, neboť přívrženci císařství zde nemají téměř žádné zastoupení.

V románu *Zabiják* Zola představuje početné dělnické a řemeslnické obyvatelstvo, které bylo po začátku přestavby vysídleno na pařížské periferie. Sociální otázka je zde citelnější než v ostatních románech, neboť tito lidé žili často ve velmi těžkých životních podmínkách. Některé postavy vyjadřují názor na dobu a události. Většina z nich se opět staví proti Císařství i přestavbě, která dělnickým rodinám nepřinesla téměř nic dobrého.

Autor svůj názor znovu nedává najevo, ale je poznat, že silně cítí s lidmi, kteří stojí na nízkém stupni společenského žebříčku a kterým by vláda měla místo pouhých slibů poskytnout skutečnou pomoc.

Román *Lístek lásky* zavádí čtenáře do prostředí bohaté buržoazie, lidí, kteří nemusí řešit finanční či existenční problémy. O to více je překvapující zjištění, že i přes všechno pozlátko jsou někteří lidé z této společenské vrstvy podobně zkažení jako mnozí lidé z předměstí. Můžeme tedy konstatovat, že Zola v tomto románu částečně odhaluje pokrytectví a neřesti bohatých pařížských vrstev.

V románu *U Štěstí dam* Zola představuje prostředí velkopodnikatelů, bohatých i tradičních soukromých obchodníků.

Na osudech jednotlivých postav je tak zachycen vývoj pařížského podnikání a úpadek starých tradičních obchodů. Zároveň zde představuje také prostředí bohaté buržoazie, které zde reprezentují zákaznice obchodních domů. Opět je zde

zřejmá kritika této společenské vrstvy a tak můžeme konstatovat, že i bohatí lidé, zde konkrétně ženy, se dokáží snížit až na úroveň zlodějek a podvodnic.

11

V této diplomové práci jsme zjistil, že Emile Zola byl výborný znalec pařížského prostředí, poznal různé čtvrti, jejich obyvatele i životní osudy. Pečlivě si vybíral části Paříže, které ve svých dílech zobrazí. Nebránil se ani nejružnějším extrémům, které se do té doby v literatuře příliš neobjevovaly. V tom mu velmi pomohla i doba, ve které žil, neboť: druhá polovina 19. století byla obdobím velkých změn - technických i vědeckých. Proto se v jeho románech objevuje například nová centrální tržnice z moderního, dosud nepříliš užívaného materiálu - ze železa, nebo velké obchodní domy, do té doby naprosto nevídané.

Můžeme tedy říci, že Paříž je v Zolově díle zobrazena z mnoha úhlů, velmi pestře a poutavě, taková jaká skutečně v jeho době byla. Také románové postavy, jejich názory i životní osudy připomínají životy Francouzů, kteří v této době žili.

Résumé

Ce mémoire intitulé *L' Image de Paris dans l'oeuvre d'Emile Zola* se donne pour tâche d'analyser des romans choisis de ce célèbre auteur français et de montrer comment et de quelle façon le thème de la ville de Paris y est présenté.

Nous avons eu l'intention d'étudier et de démontrer l'air de la ville, les événements historiques et, grâce aux personnages principaux, imaginer les conditions de vie et l'opinion des Français qui vivaient à cette époque-là.

Nous nous sommes concentrés sur les quatre romans du cycle *Les Rougon-Macquart* - *Le Ventre de Paris*, *L'Assommoir*, *Une Page d'amour* et *Au Bonheur des dames*.

Pour mieux comprendre et expliquer cette problématique, la première partie de ce mémoire s'intéresse au contexte historique, c'est-à-dire à l'époque pendant laquelle les romans se déroulent. Il s'agit des années 1851-1870, donc le Second Empire, l'époque du règne de l'empereur Napoléon III., le neveu de Napoléon Bonaparte.

Nous avons expliqué la situation de la politique intérieure et aussi extérieure en France à cette époque-là, ensuite nous avons décrit les événements les plus importants qui s'étaient passés dans la capitale.

Pendant le Second Empire, Paris a subi les plus grands changements dans son histoire moderne.

Il s'agit de la modernisation de la ville grâce à l'impulsion de Napoléon III. et du préfet de la Seine, Georges Eugène Haussmann, qui a dirigé tous les travaux.

Tout cela a joué un grand rôle dans les romans analysés.

Dans la deuxième partie de ce mémoire, nous avons décrit la relation de Zola envers sa ville natale.

Nous pouvons constater que sa relation envers Paris était toujours très proche et pleine d'amour. Il s'est intéressé

vivement aux affaires publiques, c'est pourquoi la ville et les événements politiques et culturels étaient évoqués dans la plupart de ses oeuvres.

C'est aussi le cas du cycle romanesque *Les Rougon-Macquart* (*L'Histoire naturelle et sociale d'une famille sous le Second Empire*) qui contient vingt romans dont la majorité se déroule à Paris. Et comme le sous-titre sous-entend, l'auteur s'est décidé à refléter non seulement l'histoire d'une famille mais aussi l'histoire d'un régime, d'une époque.

Tout d'abord, nous avons choisi les critères de l'analyse - ce sont les événements historiques mentionnés dans les romans, le lieu où l'action se déroule et les personnages, leurs vies et leurs points de vue.

L'action du roman *Le Ventre de Paris* se déroule aux Halles - au milieu d'un grand marché central dans les années 50.- du 19e siècle. Les Halles sont décrites en détail. Emile Zola relève vraiment avec authenticité cet endroit animé et il offre aux lecteurs beaucoup de descriptions variées.

Il était probablement enthousiasmé par la grandeur, le mouvement et la grande quantité des produits, alors il s'est promené presque chaque jour aux Halles et il a pris des notes.

Dans le roman, Zola dépeint l'image des Halles à tous les moments de la journée, pendant la nuit; la description des pavillons, des dépôts dans le sous-sol du marché, des méthodes d'approvisionnement, des règlements du travail, etc. Zola se consacre aussi à la description des environs du marché, il a fait, lui-même, le plan de cet endroit - des rues à proximité des Halles - qui jouent aussi un rôle important dans son oeuvre. I

A part cela, l'auteur raconte les événements historiques qui ont bouleversé Paris et toute la France - le coup d'Etat en 1851 du président Louis Bonaparte et ses conséquences.

Dans cette fiction, Zola présente les destins des vrais Français qui ont vécu ces moments dramatiques.

Les points de vue de ces personnages correspondent aux ceux des „gens des Halles“, ils sont souvent des opposants au régime.

Emile Zola ne présente pas son avis personnel sur les événements mais les lecteurs peuvent bien comprendre qu'il était partisan de la république.

Le deuxième roman analysé est *L'Assommoir*. Zola présente aux lecteurs le milieu d'un faubourg parisien, concrètement un quartier au nord de Paris qui s'appelle La Goutte d'Or.

L'action se passe pendant presque toute l'époque du Second Empire, elle commence en 1850 et elle se termine par la mort de l'héroïne en 1869.

Zola décrit de nouveau en détail le milieu où l'action se déroule. C'est surtout la présentation de la périphérie et ses problèmes.

Les descriptions sont souvent très crues, elles donnent une image bouleversante de la vie des ouvriers et des pauvres artisans à Paris modernisant.

Émile Zola a connu ce milieu après son retour d'Aix-en-Provence quand il a vécu un certain temps dans les conditions misérables. Choqué par les conditions de vie très mauvaises il a écrit ce roman comme un manifeste ou un avertissement par rapport aux nombreux problèmes de ces gens - le chômage, les salaires très bas et l'alcoolisme.

Les événements politiques ne sont pas relatés autant que dans *Le Ventre de Paris* mais Zola y mentionne la transformation de la ville - la modernisation haussmannienne, les démolitions des vieux quartiers et les constructions des nouveaux grands boulevards.

La plupart des personnages laisse comprendre leur opinion sur les événements. Ils sont souvent mécontents avec des

conditions de vie et alors ils ne sont pas d'accord avec le régime et la modernisation qui n'apporte rien d'utile pour eux.

Nous pouvons constater que Zola a pitié des gens qui vivent dans des conditions misérables et il demande de l'aide pour eux.

Le roman *Une Page d'amour* est tout à fait différent. Il présente le milieu de la bourgeoisie dans un quartier de luxe - Passy, qui se trouve sur la butte du Trocadéro. Mais cette ancienne commune ne joue pas le rôle le plus important dans ce roman, c'est la ville de Paris et ses panoramas.

La capitale est décrite à tous les moments de la journée, dans toutes les conditions climatiques. Paris représente le témoin immobile et éternel d'un drame - le destin des personnages principaux.

Nous pouvons définir ce roman comme un poème pour célébrer la grandeur et la beauté de Paris.

Les événements politiques et la modernisation de la ville ne sont presque pas mentionnés mais les lecteurs peuvent bien comprendre la psychologie des personnages et l'hypocrisie de cette couche sociale.

Le roman *Au Bonheur des dames* présente le milieu des grands entrepreneurs parisiens^I et des petits commerçants. Zola a réagit sur le thème de la croissance de l'entreprise^{N°}, il a écrit alors „le poème de l'activité moderne“.

Grâce à la modernisation de la ville et la construction des boulevards, il est possible d'édifier de grands magasins et d'autres nouveaux bâtiments.

L'action se déroule dans un grand magasin et dans ses environs.

Pour bien décrire un magasin moderne, l'un des symboles de l'époque, Zola a étudié ce milieu avec attention. Il a probablement beaucoup admiré la grandeur, la modernité du

magasin et la quantité de produits, alors on peut trouver dans le roman de nombreuses descriptions de l'extérieur du magasin ainsi que le fonctionnement et organisation intérieure.

Pour créer un contraste avec Paris moderne, Zola présente aussi ~~une~~ vieilles rues avec des petites boutiques traditionnelles qui se trouvent à proximité des parties modernes. Elles ne sont pas capables de faire concurrence avec le grand choix des grands magasins et font faillite.

Les habitants de Paris, en tant que (les) personnages romanesques, étaient aussi divisés en partisans et en opposants de la transformation de la capitale.

Emile Zola très bien ^présente ll'atmosphère de l'époque où la lutte entre la modernité" et la tradition se déroule.

Nous pouvons ainsi constater que Zola était un excellent spécialiste du milieu parisien, il a connu des quartiers différents, leurs habitants et leur destin.

Le milieu joue un rôle très important dans chaque roman, alors il a toujours bien choisi quelles parties de Paris il présenterait dans ses oeuvres. Souvent, il a préféré décrire des lieux particuliers ou inhabituels dans la littérature à cette époque-là.

Paris est reflété dans l'oeuvre d'Emile Zola dans tous ses aspects, captivement et d'une façon très variée.

Zola présente aux lecteurs une partie de l'histoire française, la ville de Paris, ses quartiers'différents et sa modernisation à l'époque du Second Empire.

Il a décrit la ville comme elle avait vraiment été - ses rues, boulevards, quartiers^s et aussi ses habitants, leur destin et leur point/de vue.

Literatura

• Monografie

BERNARD, Marc. *Zola*. Paris: 1988, 188 str.

DUBY, Georges. *Dějiny Francie od počátků do současnosti*. Praha: Karolinum, 2003, 952 str.

EULENBERG, Herbert. *Smrtelní - Nesmrtelní*. Praha: Rudolf Škeřík a kol., 1941. 407 str.

FIALA, Václav. *Umělecká Paříž*. Praha: Lidové noviny, 2002, 317 str.

FISCHER, Jan Otokar a kol. *Dějiny francouzské literatury 19. a 20. století*. II.díl. Praha: Academia, 1983, 769 str.

GAILLARD, Marc. *Paris sous le Second Empire. Au temps de Charles Baudelaire*. Paris: Press du Village, 2002, 232 str.

CHARLE, Christophe. *Paříž na přelomu století*. Brno: Barristel&Principal, 2004, 283 str.

CHOAY, Françoise. Baron Haussmann. Mémoires. Paris: Édition du Seuil, 2000, 1204 str.

KUDRNA, Jaroslav - HOŠEK, Radislav. *Dějiny Francie*. Praha: Svoboda, 1988, 727 str.

MAREY, Bernard - CHEMETOV, Paul. *Architectures, Paris 1848-1914*. Paris: ICOMOS, 1976, 168 str.

MERGNAC, Marie-Odile. *Plan itinéraire de Paris par arrondissement en 1850*. Paris: Archives&Culture, 2007, 94 str.

MEUNIER, Georges. *Pages choisies des auteurs contemporains-Emile Zola*. Paris: Armand Collin, 1919, 407 str.

MITTERAND, Henri. *Zola, La vérité en marche*. Paris: Gallimard, 1995, 176 str.

PIETRRE, Jean-Hugues - COBEAU, Chantai - ROUSSEAU, Françoise. *Zola photographe*. Paris: Musée-Galerie de la Seita, 1987, 63 str.

PINON, Pierre. *Atlas du Paris haussmannien*. Paris: Parigramme, 2002, 209 str.

RAMOND, F. C. *Les Personnages des Rougon-Macquart*. Paris: Bibliothèque Charpentier, 1928, 478 str.

ŠRÁMEK, Jiří. *Dějiny francouzské literatury v kostce*. Olomouc: Votobia, 1997, 469 str.

YON, Jean-Claude. *Le Second Empire. Politique, société, culture*. Paris: Armand Collin, 2004, 255 str.

ZOLA, Emile. *U Štěstí dam*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1966, 285 str.

ZOLA, Émile. *Břicho Paříže*. Praha: Odeon, 1969, 253 str.

ZOLA, Émile. *Zabiják*. Praha: Odeon, 1969, 397 str.

ZOLA, Émile. *Lístek lásky*. Praha: Lidové nakladatelství, 1972, 285 str.

ZOLA, Émile. *Štěstí Rougonů*. Praha: Svoboda, 1974, 333 str.

ZOLA, Émile. *Paříž*. Praha: Odeon, 1981, 474 str.

ZOLA, Émile. *Nana*. Praha: Melantrich, 1985, 406 str.

- **Slovníky**

BECKER, Colette - GOURDIN-SERVENIÈRE, Gina - Lavielle, Véronique. *Dictionnaire d'Émile Zola. Sa vie, son oeuvre, son époque.* Paris: Édition Robert Lafont, 1993, 700 str.

MACOUREK, Vladimír a kol. *Slovník světových literárních děl.* II. díl. Praha: Odeon, 1988, str.

VLAŠÍN, Štěpán a kol. *Slovník literárních směrů a skupin.* II. vydání. Praha: Panorama, 1983, 367 str.

- **Sborníky**

BAGULEY, David. „Le supplice de Florent.” in *Europe*, Abraham, P.; Gamarra, P. (éd.), Actes du colloque: „Colloque Zola”, duben-květen 1968, Paris: les Éditeurs Français Réunis, 1968, str. 91-96.

BOUVIER-AJAM, Maurice. „Zola et les magasins de nouveautés.” in *Europe*, Abraham, P.; Gamarra, P. (éd.), Actes du colloque: „Colloque Zola”, duben-květen 1968, Paris: les Éditeurs Français Réunis, 1968, str. 47-54.

LE BLOND-ZOLA, Jean-Claude. „Zola, acquéreur de biens.” in *Europe*, Abraham, P.; Gamarra, P. (éd.), Actes du colloque: „Colloque Zola”, duben-květen 1968, Paris: les Éditeurs Français Réunis, 1968, str. 64-70.

- **Internetové stránky**

http://fr.wikipedia.org/wiki/Napoleon_IH. 2.11.2007

http://fr.wikipedia.org/wiki/Pantheon_de_Paris. 2.11.2007

http://fr.wikipedia.org/wiki/Transformation_de_Paris_sous_le_Second_Empire. 29.7.2007

http://fr.wikipedia.org/wiki/Le_Ventre_de_Paris. 2.11.2007

http://fr.wikipedia.org/wiki/Le_Bon_March%C3%A9. 2.11.2007

http://fr.wikipedia.org/wiki/Goutte_d%27or. 2.11.2007

<http://www.lebonmarche.fr/>. 5.9.2007

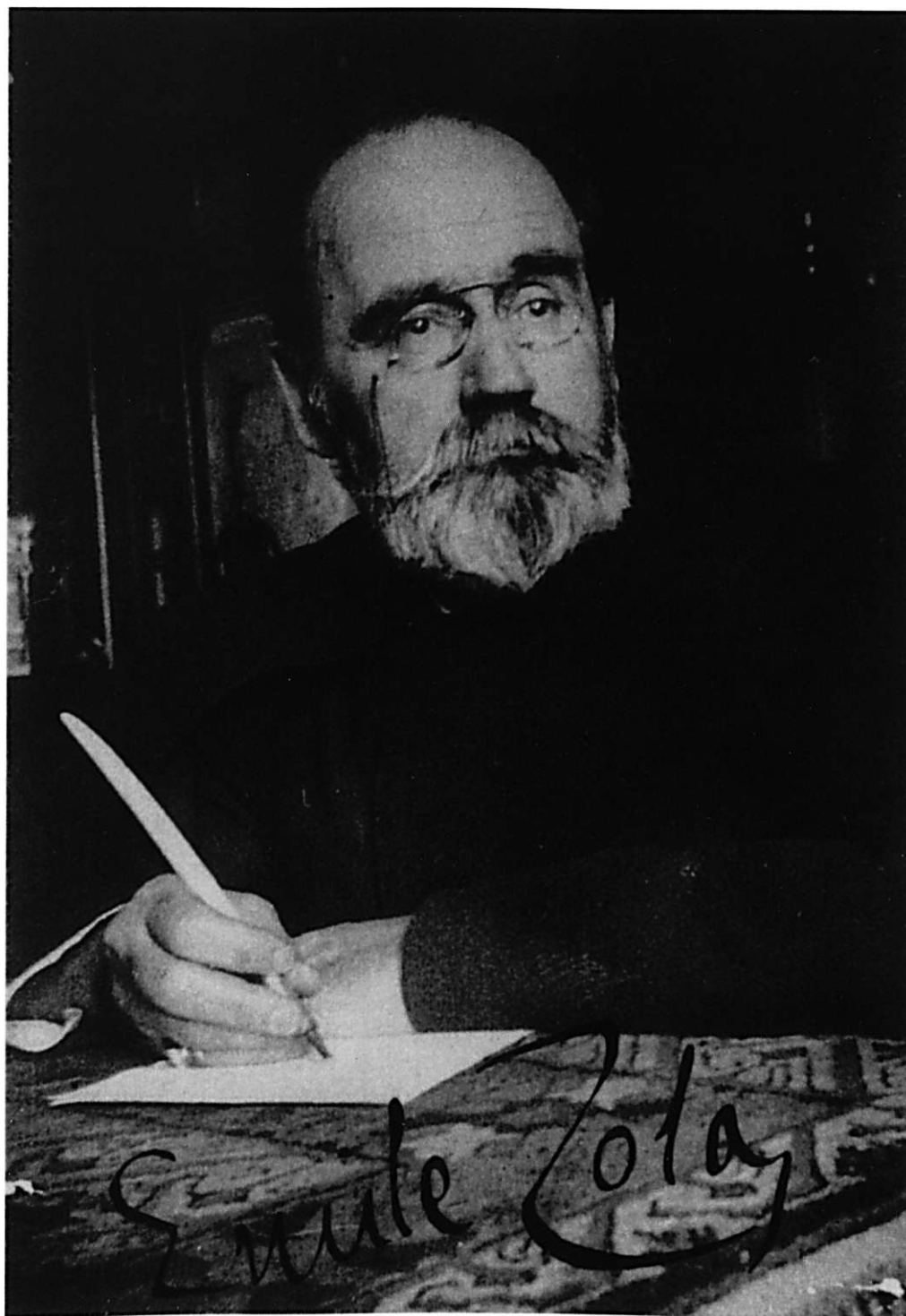
http://fr.wikipedia.org/wiki/Magasins_du_Printemps. 2.11.2007

http://fr.wikipedia.org/wiki/La_Samaritaine. 2.11.2007

http://www.webzinemaker.com/admi/ml2/page.php3?num_web=18_857&rubr=3&id=313668. 29.7.2007

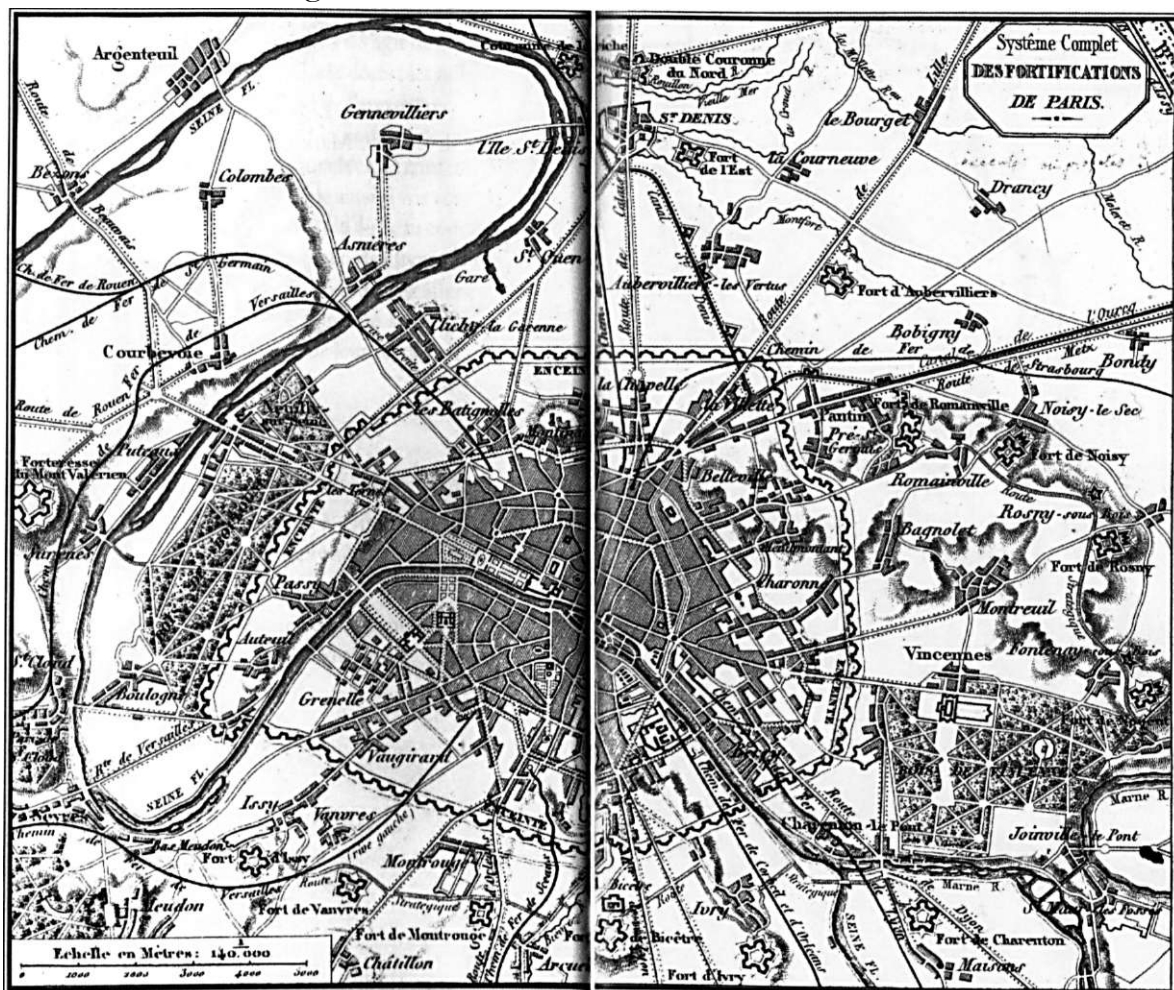
http://emilezola.free.fr/d_page%20d'amour.htm. 4.11.2007

Přílohy

Emile Zola v pracovně v Médanu, autoportrét
(Médan, Dům Emila Zoly)

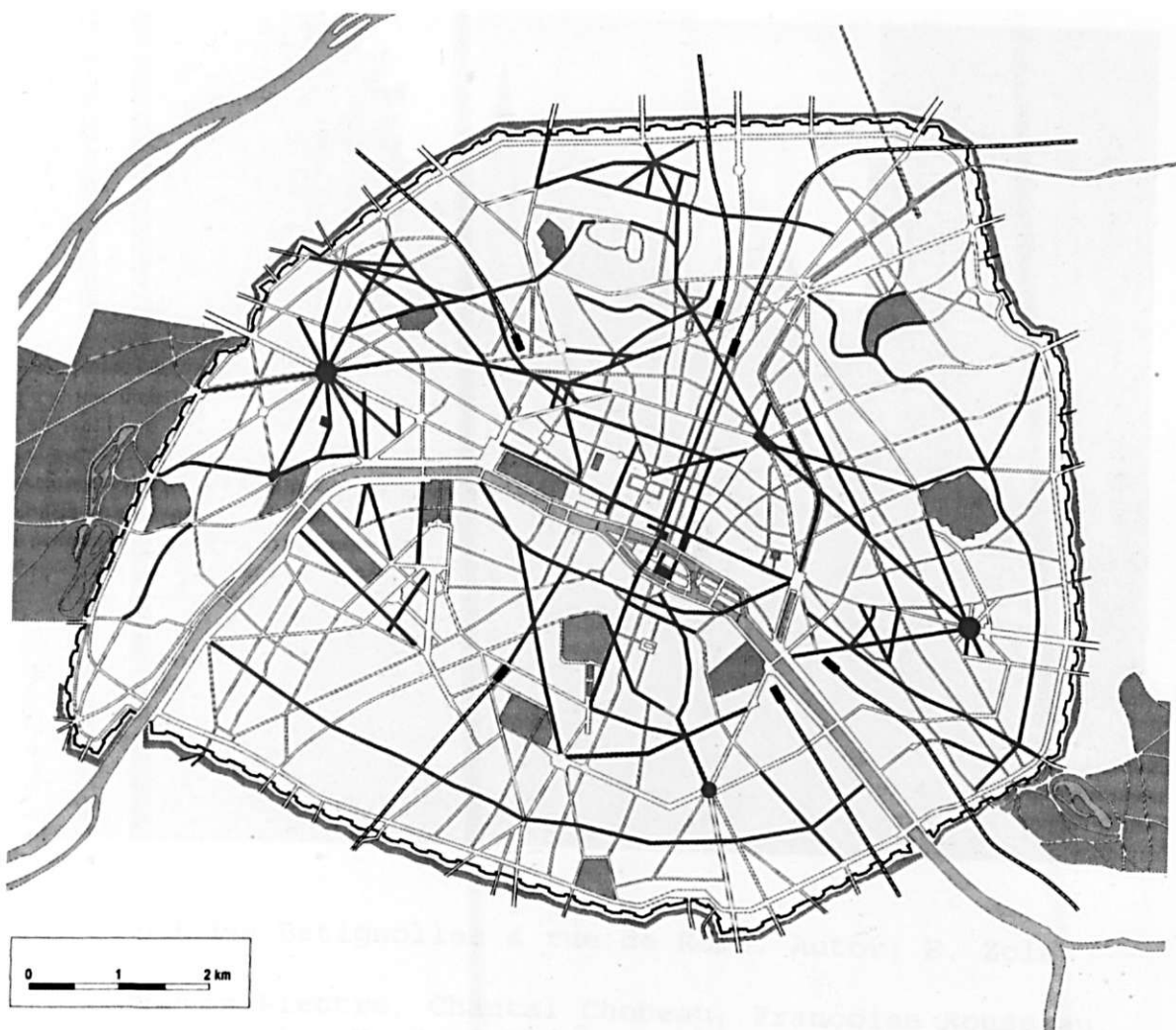
Vue globale des fortifications de Paris en 1850

Paříž, 1850

(Marie-Odile Mergnac, *Plan itinéraire de Paris par arrondissement en 1850*, Paříž, Archives&Cultures, 2007, str. 20-21.)

Příloha 3

Paříž. Plán silničních komunikací, které byly otevřeny v letech 1848-1870

(Pierre Pinon, *Atlas du Paris haussmannien*, Parigramme, 2002, str. 8.)

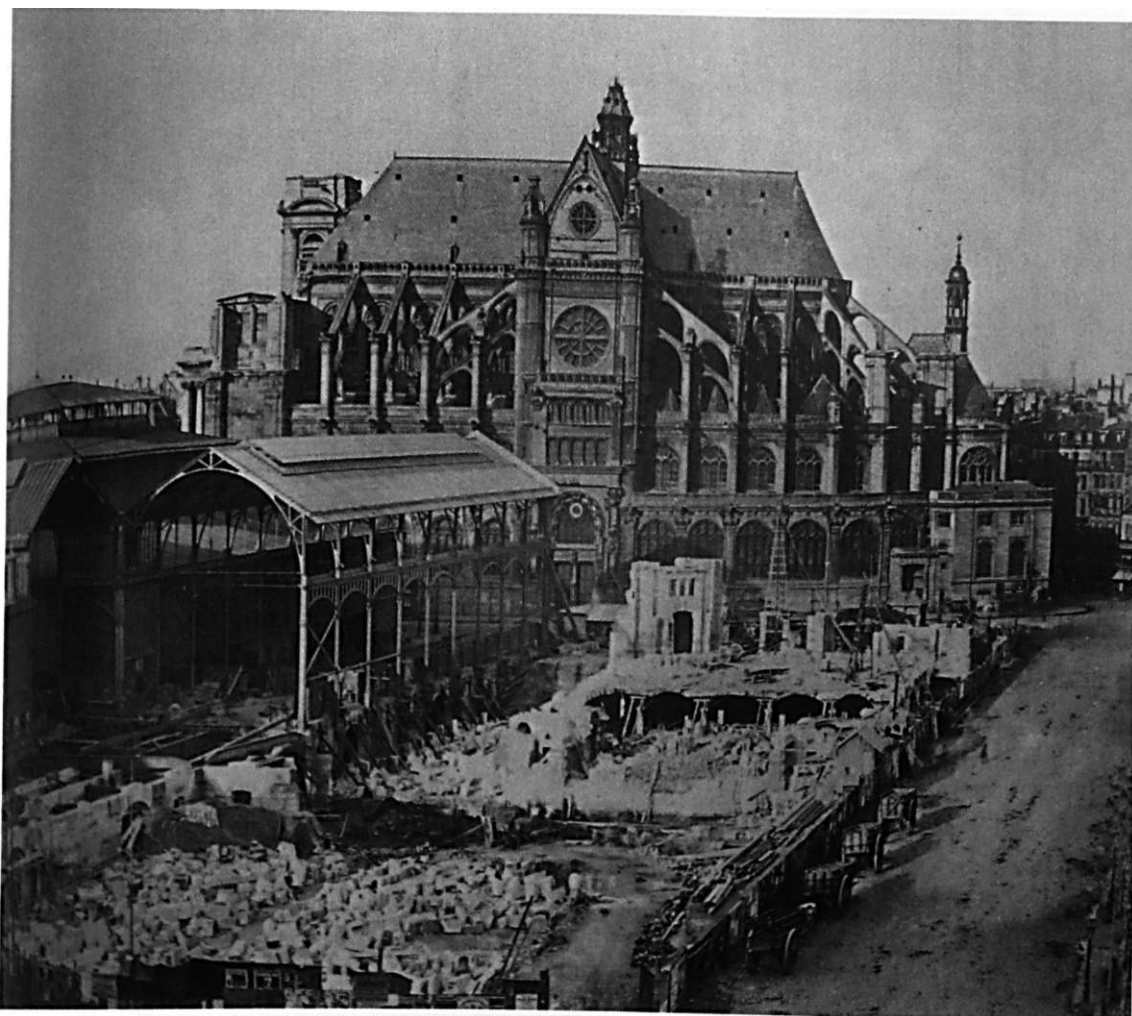
Boulevard des Batignolles a rue de Rome. Autor: E. Zola

(Jean-Hugues Piettre, Chantai Chobeau, Françoise Rousseau,
Zola photographe, Musée-Galerie de la Seita, 1987, str. 50

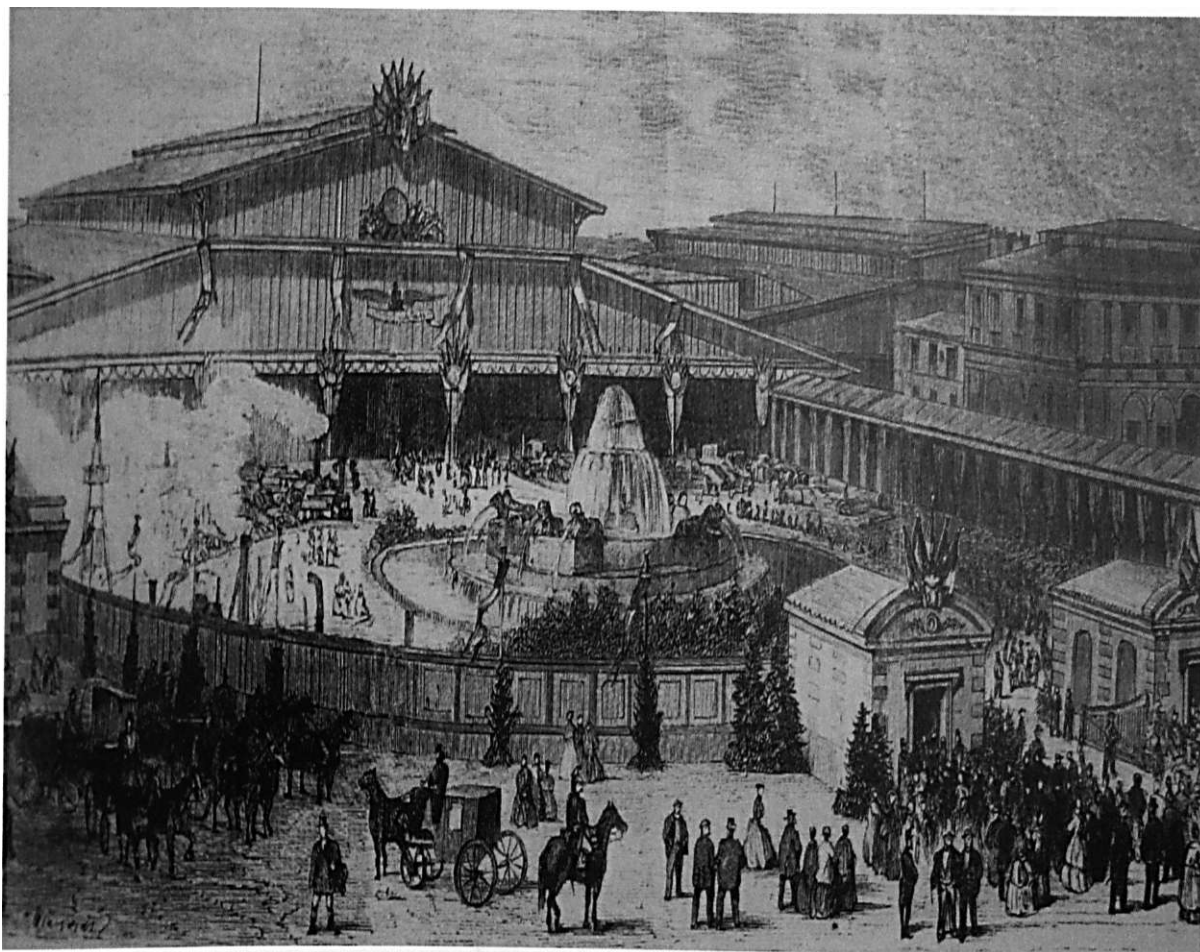
Nádraží Saint-Lazare. Autor: E. Zola

(Jean-Hugues Pjette, Chantai Chobeau, Françoise Rousseau
Zola photographe, Paris: Musée-Galerie de la Seine* iq_{fl}
str. 52-53.) 1987,

Průběh stavby pařížské tržnice, v pozadí kostel St. Eustache
rok 1867

(Marc Gaillard, *Paris sous le Second Empire. Au temps de Charles Baudelaire*, Paris: Presse du Village, 2002 str .371.)...

Les Halles, slavnostní otevření dobytčí tržnice

(Marc Gaillard, *Paris sous le Second Empire, Au temps de Charles Baudelaire*, Paris, Press du Village, 2002, str. 371.)

^ ^ A ^ ^ ^ - , /
r /

^ flufly ^ tv ^ è ' C7 C „tC* ' dt** JLi <1fv+šT Y
IVecZaK^i jU vu&^Jul fox*

de 4a: «file registriée des lumières / l'idée de monter,

d'ab
heu
noir
les
Awan
au
—

— Ven deux
enfouissant
noires, entre
rec. g^l w

^W/L*>tE Jíou.yAÚtj fyítíCf - ^ Aw^tfšU^ ^ CAKHM y
^ cK AtoP^T MAXI jhti .

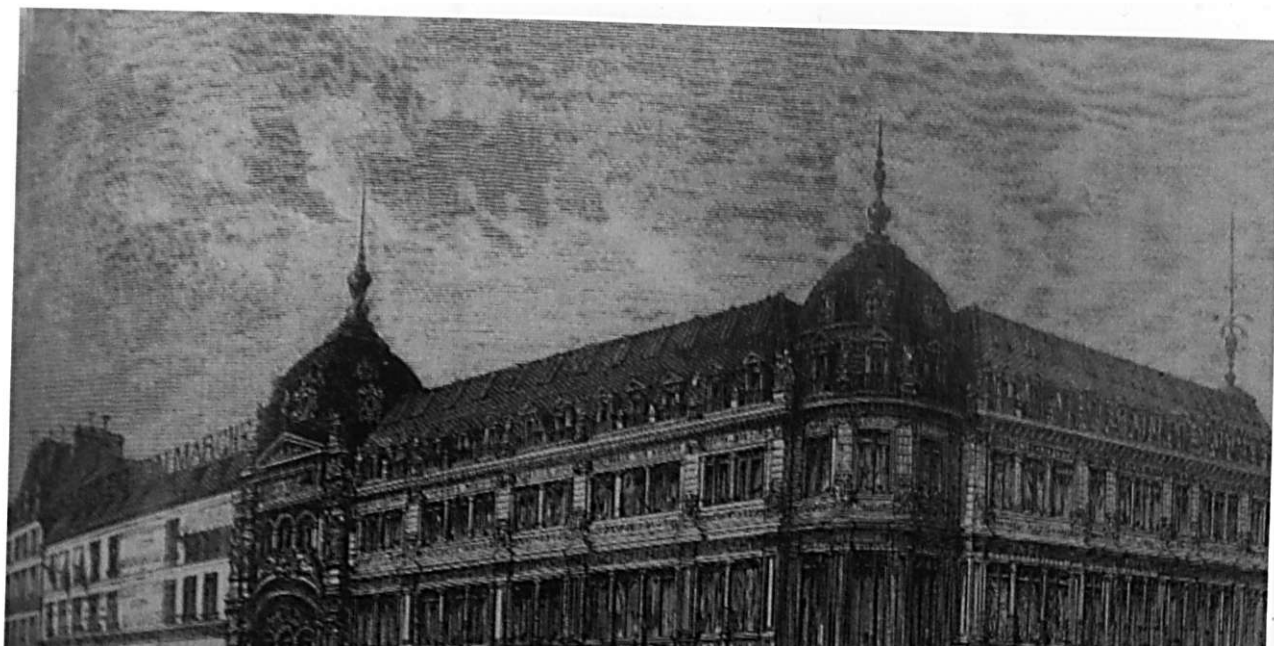
Přípravné poznámky k románu Břicho Paříže, uprostřed rytina Zola dans les Halles, kolem roku 1900

(Henri Mitterand, Zola-La Vérité en marche, str. 45.)

Les Halles, interiér

(Marc Gaillard, *Paris sous le Second Empire au temps de Baudelaire*, Paris, Press du Village, 2002, str. 371.)

Le Bon Marché, Torigniho rytin podle kresby Clergeta, kolem roku 1874

(Henri Mitterand, Zola, *La Venté en marche*, Paris: Gallimard, 1995, str. 59.)

Le Bon Marché, interiér, galerie oddělení 'konfekce, 1880

S a T l i î t ^ s i i v s r l t é -

Titulní strana románu Zabiják, vydání z roku 1878,
kresba André Gilla

(Henri Mitterand, Zola, *La Vérité en marche*, Paris,
Gallimard, 1995, str. 49.)

X* \)LuJAí . «

X t W w i / . - Cfa+ivU čC^+tXlZ»^
£ h*uim £ w c V' y v u - úi^^cru

^ o' . uCT-

kř¹ (il /t/*a A-H **[j** „Uutui[^] * Ffftmu [^]
JuH. Ai. dikuJi . -
'L hr*, [^]

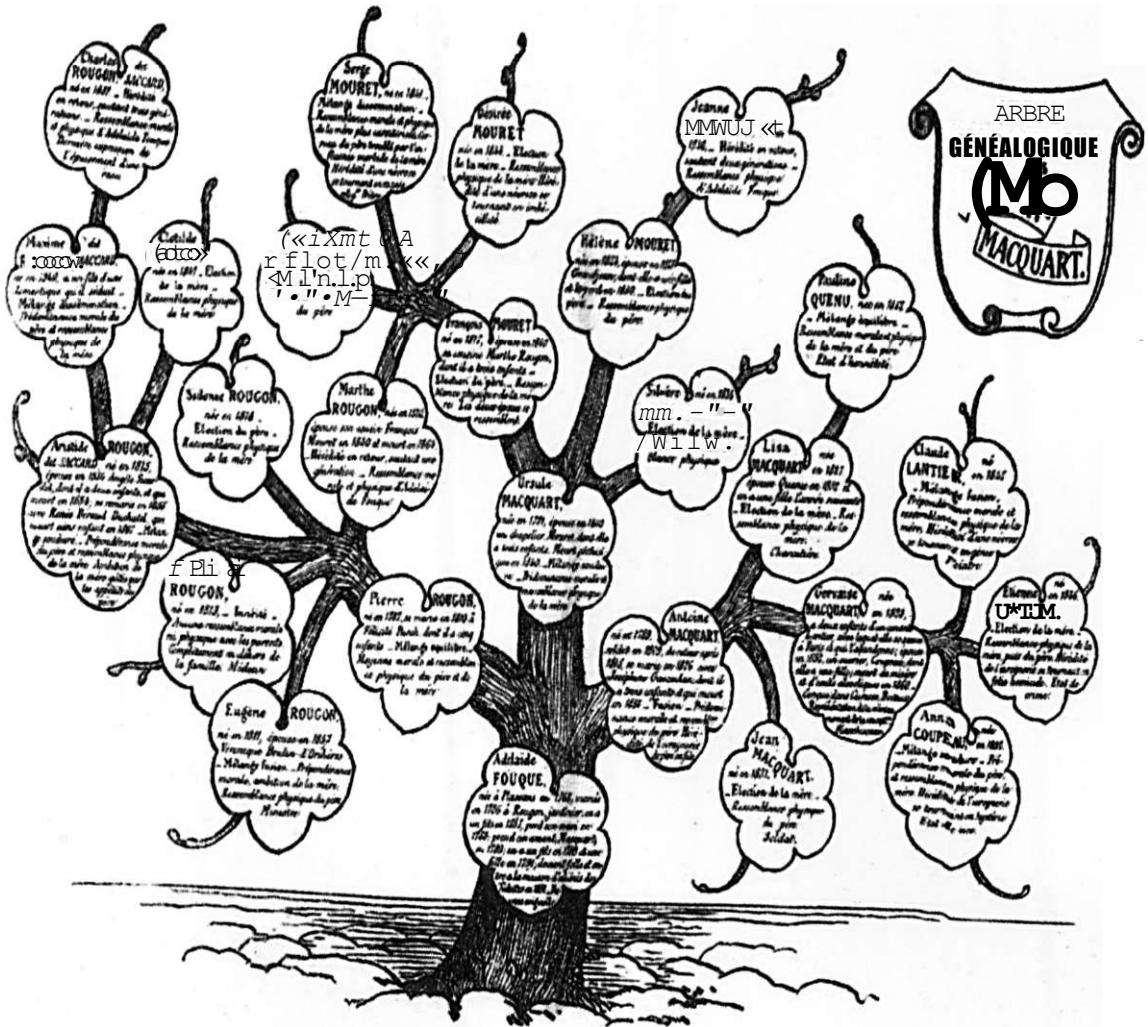
fZo^uAi. <l éyUv^Ý'^ - 'luiCtU_f í/eAfcU_f

[^] A, ýi; Jk

l [^] ÁmÍmí. t ou.ai?<v\.

Seznam románů z cyklu Les Rougon-Macquart

{Les Manuscrits et les dessins de Zola. Les Manuscrits originels (1868). Paris: Textuels, 2002, str. 191.)

Genealogický strom rodu p«

rý vyšel roku

1878 v românu Listek^r°™^gon-Macquartù,

kte

(Henri Mitterand, Zola-La vérité «rite en marche, Gallimard, 1995, str. 94.)